

ОСОБЛИВІ ДІТИ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва

Практично-методичний посібник

2015

**Управління освіти
Дніпровської районної в місті Києві
державної адміністрації
Районний науково-методичний центр
Всеукраїнський фонд «Крок за кроком»**

**ОСОБЛИВІ ДІТИ В УМОВАХ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ
(Досвід закладів освіти Дніпровського району м.Києва)**

Практично-методичний посібник

Київ

2015

Упорядник: Сидоренко Н.А.

Особливі діти в умовах загальноосвітньої школи (досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва). Практично-методичний посібник /Упорядник Сидоренко Н.А. – К.: РНМЦ Дніпровського району, 2015.- 64 с.

У посібнику представлено статті педагогів Дніпровського району м. Києва з досвіду організації роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивних та спеціальних навчальних закладів, методичні та психологічні поради, а також подано добірку фрагментів уроків та логопедичних занять в інклюзивних та спеціальних класах.

Матеріали, представлені в посібнику, будуть корисні для керівників навчальних закладів, педагогів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, а також усім, хто опікується питаннями інклюзивної освіти.

В посібнику використані фото, надані закладами освіти.

ЗМІСТ

Сидоренко Н.А. Створення умов для організації навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти Дніпровського району м. Києва	4
Мішина А.С. Організація роботи інклюзивних класів для дітей з мовленнєвими порушеннями	7
Комини Ю. А. Робота вчителя-логопеда в інклюзивних класах.....	10
Черченко Т.М., Стремоухова В.М. Організація та надання логопедичної допомоги учням із загальним недорозвиненням мови в умовах інклюзивного навчання	12
Доценко Т.А. Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами у СЗШ № 184	14
Індивідуальний план логопедичної роботи СЗШ № 184	17
Павлюченко О.М. Вирішення освітніх проблем в учнів з обмеженими можливостями	19
Снопко І.В. Особливості організації освітнього простору при роботі з дітьми з вадами мовлення та слуху в інклюзивних класах	37
Розробка заняття в СЗШ № 141 на тему «Автоматизація звука «Р» в зв'язному мовленні»	42
Спеціальна загальноосвітня школа-інтернат № 18 м. Києва	45
Котова В.Л. Системний підхід до реабілітації дітей з вадами слуху	45
Галета З.А. Діти з кохлеарними імплантатами в умовах загальноосвітньої школи	48
Калько О.Л., Мітель Т.Г. Рекомендації для вчителів, які навчають дітей з порушенням слуху	52
Калько О.Л. Робота з текстом (розвиток слухового сприймання)	53
Первак З.Л. Заняття з розвитку слухового сприймання та формування вимови	54
Мельник Н.М. Заняття з розвитку слухового сприймання та формування вимови з ученицею 4-Б класу Яною	58
Різоль О.М. Заняття з розвитку слухового сприймання та формування вимови з ученицею 1-Б класу Єлизаветою	62

СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ДНІПРОВСЬКОГО РАЙОНУ М. КИЄВА

*Сидоренко Н.А.,
заступник директора науково-методичного центру
управління освіти Дніпровської районної
в місті Києві державної адміністрації*

Протягом останніх років більше уваги приділяється проблемам соціальної адаптації та інтеграції в суспільство дітей із особливими освітніми потребами. В Україні впровадження інклюзивного навчання визнано пріоритетним напрямком розвитку освіти.

На сьогодні у Дніпровському районі цей напрямок об'єднує проекти, які спрямовані на допомогу дітям з вадами слуху та мовлення, синдромом Дауна, затримкою психічного розвитку.

Мережа спеціальних навчальних закладів освіти Дніпровського району, в яких навчаються та виховуються діти з особливими освітніми потребами достатньо розгалужена.

В районі функціонує:

- 2 спеціальні школи-інтернати:
спеціальна загальноосвітня школа-інтернат № 18 для слабочуючих дітей;
спеціальна школа-інтернат № 26 для розумово відсталих дітей (із класами для дітей із затримкою психічного розвитку);
 - 7 спеціальних дошкільних навчальних закладів, з них з порушеннями:
зору – 2;
опорно-рухового апарату – 1;
затримкою психічного розвитку – 1;
слуху – 1;
мовлення – 2.
 - 9 ДНЗ комбінованого типу, з них з порушеннями:
опорно-рухового апарату – 1;
мовлення – 8.
- Функціонують мовленнєві класи в СЗШ № 184 та спеціальній школі-інтернат № 18.

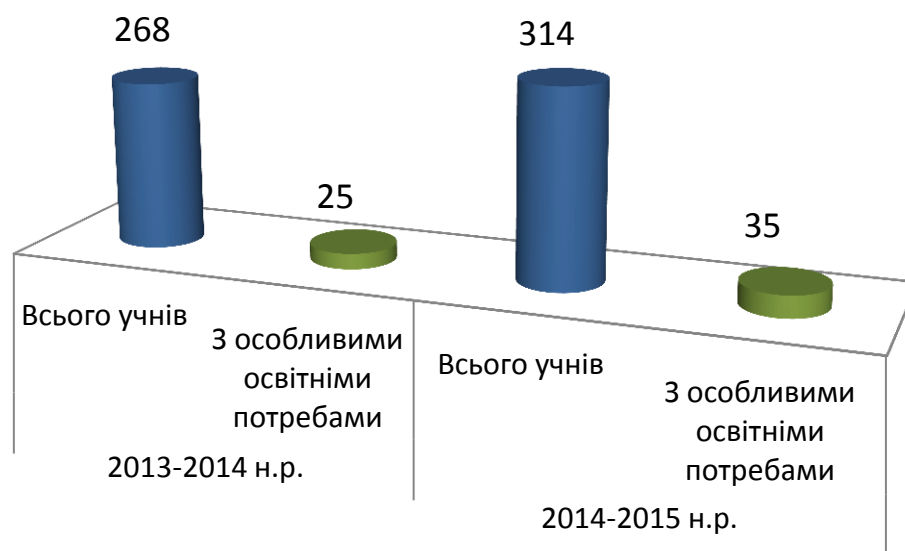
Експериментальні дослідження регіонального рівня щодо організації роботи з дітьми особливими освітніми потребами в закладах освіти Дніпровського району міста Києва у 2014/2015 н.р.

1. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами (вадами мовлення) через упровадження інклюзивної освіти в загальноосвітній школі (2010-2015) – СЗШ №№ 141, 184.
2. Інтеграція дітей із синдромом Дауна в спеціальне освітнє середовище (2011 – 2016) – школа-інтернат № 26.
3. Вплив баламетрики на психофізичний розвиток дітей з особливими потребами у навчально-корекційному процесі (2011 – 2014) – школа-інтернат № 26.

Інклюзивне навчання для дітей з порушенням мовлення організовано в 1-7 класах СЗШ №№ 141, 184 (дослідно-експериментальна робота по впровадженню та реалізації в 2010-2015 рр. науково-педагогічного проекту за темою «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливими потребами (вадами мовлення) шляхом організації інклюзивного навчання та виховання в загальноосвітніх навчальних закладах»).

Інклюзивні класи в ЗНЗ Дніпровського району

ЗНЗ	Кількість інклюзивних класів		Кількість учнів в інклюзивних класах		Кількість ставок асистентів вчителів у штатних розписах ЗНЗ з інклюзивними класами	
	2013-2014 н.р.	2014-2015 н.р.	2013-2014 н.р.	2014-2015 н.р.	2013-2014 н.р.	2014-2015 н.р.
Дніпровський район	12	14	268 (25 – з особливими потребами)	314 (35 – з особливими потребами)	2	2,5
СЗШ № 141	4	5	12 – з особливими потребами	123 (12 – з особливими потребами)	4	4,5
СЗШ № 184	8	9	13 – з особливими потребами	191 (23 – з особливими потребами)	6	7

У навчальних закладах району запроваджено системний кваліфікований психолого-педагогічний супровід дітей, які перебувають на індивідуальному навчанні, дітей-інвалідів та їх батьків. Враховуючи індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами,

учням надається додаткова корекційна допомога, здійснюється психолого-педагогічне супроводження психологами, логопедами, соціальними педагогами. До роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних класах СЗШ № 184, залучаються волонтери з громадських організації «АСЕТ», «Нова надія». Учні з особливими освітніми потребами постійно залучаються до позакласної роботи: відвідують майстер-класи, музеї, екскурсії, беруть участь у художній самодіяльності.

Заступники директорів, вчителі загальноосвітніх навчальних закладів Дніпровського району, що впроваджують інклюзивну форму навчання, щомісяця беруть участь у роботі постійно діючого семінару з питань інклюзивної освіти для педагогічної спільноти міста Києва НМЦ інклюзивної освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. СЗШ №№ 141, 184 співпрацюють з Київським міським медичним центром «СУВАГ», кафедрою клінічної психології КНУ ім. Т. Шевченка, інститутом спеціальної педагогіки НАПН України, Всеукраїнським благодійним фондом «Крок за кроком».

У м. Києві розпочато проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком», метою якого є створення міського Інклюзивного ресурсного центру. Проект реалізується Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» та Департаментом освіти і науки, молоді та спорту виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). Протягом квітня-травня 2014 року було створено базу даних району для формування міської бази Інклюзивного ресурсного центру.

Під час роботи над науково-педагогічними проектами школа-інтернат № 26 проводить консультації з фахівцями в галузі спеціальної та інклюзивної освіти Голландії та США, співпрацює з НБО «Даун-синдром». 30 жовтня 2014 р. у школі-інтернаті № 26 відбулась всеукраїнська науково-практична конференція «Про навчання та соціалізацію дітей з особливостями в психофізичному розвитку».

Значна роль в організації роботи з дітьми з особливими освітніми процесами відводиться районній психолого-медико-педагогічній консультації, яка функціонує як внутрішній структурний підрозділ управління освіти Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації та здійснює консультативну, методичну, психолого-педагогічну, корекційно-розвиткову, аналітичну, прогностичну, профілактичну та просвітницьку діяльність.

Слід зазначити, що при організації роботи в інклюзивних класах особливий акцент робиться на особистісну орієнтацію навчання. Перевага надається індивідуально-груповій формі діяльності з урахуванням готовності і здібностей кожної дитини.

Метою створення інклюзивних та інтегрованих класів в навчальних закладах Дніпровського району було забезпечення дітей з особливими потребами спеціальним розвивальним середовищем, стимулювання розвитку наявних здібностей, формування пізнавальних інтересів, збагачування життєвого досвіду дітей. Педагоги району прагнуть підготувати дітей до дорослого життя, до продуктивної участі в житті суспільства в майбутньому.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСІВ ДЛЯ ДІТЕЙ З МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

*Мішина А.С.,
директор середньої загальноосвітньої школи № 184
Дніпровського району м. Києва*

З кожним роком збільшується число прихильників ідеї інтеграції дітей з особливими освітніми потребами, які визнають позитивний вплив «змішаного» середовища на формування особистості.

Сприяння розповсюдженню інклюзивної освіти у будь-якій країні є свого роду тестом на демократичну зрілість держави.

Революційним на наш погляд є проект Закону України «Національний план дій щодо реалізації конвенції ООН про права інвалідів на період до 2020 року». Ця програма має на меті об'єднати в єдину систему зусилля держави та суспільства щодо захисту прав людей з інвалідністю.

З метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами на освіту за місцем проживання, їх соціалізації та інтеграції в суспільство, в СЗШ № 184 Дніпровського району м. Києва започатковано інклюзивне навчання дітей з важкими порушеннями мовлення з 1 вересня 2009 року. А з 2010 року школа є експериментальним майданчиком в роботі з дітьми цієї категорії. Таким дітям необхідне комплексне навчання, а саме супроводження практичними психологами, соціальними педагогами, логопедами, асистентами вчителя. Науковий та методичний супровід здійснює Жук В.В., старший науковий співробітник Інституту корекційної педагогіки.

Як бачимо, впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами вимагає формування на державному рівні нової філософії освіти, а в нашому навчальному закладі реалізується, перш за все, вивчення потреби та бажання батьків дітей з особливими освітніми потребами щодо здобуття освіти за інклюзивною формою, проведення роботи в педагогічних та учнівських колективах стосовно виховання толерантного ставлення до даної категорії учнів, активне залучення до участі у житті навчального закладу учнів, які за станом здоров'я навчаються за індивідуальною формою навчання.

Для нашого педагогічного колективу ми відразу з'ясували, що таке інклюзія, а саме

- І** – індивідуальний підхід до дітей
- Н** – наполегливість в здобутті знань
- К** – користь для дитини
- Л** – любов до дитини
- Ю** – юнацтво
- З** – злагода в оточенні
- І** – інтерес до навчання
- Я** – “Я” - особистість

Впродовж 2010-2014 навчальних років розроблено програму дослідно-експериментальної роботи, опрацьовано нормативно-правову базу для проведення експериментальної роботи, визначено теоретико-методологічну основу роботи,

актуальність експерименту, сформульовано основну ідею та гіпотезу. Для розв'язання завдань експерименту були дібрані відповідні методи дослідження.

Для впровадження інклюзивної форми навчання у практику загальноосвітньої школи створені лідерські групи, до складу яких увійшли директор СЗШ I-III ст. № 184, заступники директора, логопеди, соціальний педагог, психологи, вчителі початкових класів та батьки учнів з особливими потребами.

Протягом роботи в інклюзивних класах з'ясовано, що для ефективної роботи в умовах інклюзії необхідна низка трансформацій в межах навчальних закладів, зокрема:

- пристосування шкільних приміщень;
- обладнання кабінетів фахівців (логопеда, психолога, дефектолога, соціального працівника);
- введення додаткових штатних одиниць (логопедів, асистентів вчителів, дефектолога);
- комплектація класів у відповідності до діючою нормативно-правової бази (не більше 20 учнів у класі з інклюзивним навчанням, не більше 3 дітей у класі з легкими та помірними порушеннями та не більше 2 дітей у класі з важкими порушеннями),
- введення корекційних курсів,

Наша школа, скориставшись висновками науковців та врахувавши досвід колег, впевнено стала на шлях перетворень. За кожним із означених вище напрямків експерименту було проведено відповідну роботу, яка вже на початковому етапі дала позитивні результати. Прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» є важливою віхою, оскільки це є перший нормативно-правовий документ щодо організації інклюзивного навчання в Україні, окрім того всі учасники експерименту, керуючись ним, одержали змогу вирішувати низку організаційних і методичних питань. Саме завдяки даному документу вже на діагностично-констатувальному етапі експеримент зазнав певних уточнень. Зокрема, окрім загальних підходів було визначено організаційно-педагогічні умови інклюзивного навчання, схему комплектування інклюзивних класів, вимоги до організації навчального процесу, до безпосередніх його учасників, їхні права і обов'язки.

Оскільки діти з мовленнєвими порушеннями мають багато специфічних потреб, важливо, щоб над їх задоволенням працювала група фахівців різного профілю. Одна людина не може займатися питаннями когнітивного, моторного, соціального, комунікативного розвитку дитини, її лікуванням, харчуванням тощо. В нашому закладі створена команда відповідних фахівців, які активно співпрацюють та обмінюються знаннями й інформацією. Звичайно, членами даної команди є батьки, оскільки вони відіграють у житті дітей надзвичайно важливу

роль. З першого року дослідно-експериментальної роботи розроблялась управлінська модель впровадження інклюзивного навчання в умовах загальноосвітньої школи.

Розпочинаючи корекційну логопедичну роботу в інклюзивних класах, ми чітко визначили, що інклюзія – це, насамперед, адекватно вибраний метод навчання, який враховує можливості кожної дитини. Важливо не те, на які оцінки дитина вчиться, а те наскільки щасливою і успішною вона відчуває себе в навчальній діяльності, наскільки вона відкрита і добра. Для ефективності логопедичної роботи було проведено формальне оцінювання. Були визначені такі напрями логопедичної роботи:

1. Організація корекційно-розвивального середовища в логопедичному кабінеті. (Оснащення кабінету дзеркалами, інструментами, іграшками, посібниками та ін.).
2. Планування і проведення індивідуальних занять.
3. Планування і проведення підгрупових занять.

На кожного учня була заповнена мовленнєва картка, карта індивідуального розвитку, визначені найефективніші способи і методи подолання недоліків мовлення.

Здійснюється підготовка педагогічних кадрів до роботи у класі з інклюзивним навчанням через семінари, тренінги, майстер-класи, опрацювання літературних джерел та вивчення досвіду впровадження інноваційних форм організації навчально-виховного процесу.

Діти, які прийшли у 2009 році до першого класу і мали суттєві мовленнєві порушення (ЗНМ II-го, III-го рівня) завдяки проведеній корекційно-виховній роботі продовжили навчання в 5-му класі за програмою загальноосвітньої школи та комфортно відчувають себе у шкільному колективі.

Отримані позитивні результати надихнули педагогічний колектив СЗШ I-III ст. № 184 на продовження експерименту та впровадження набутого

досвіду роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення, в класах інклюзивної освіти.

Відтепер кожного року до навчання в перших класах ми залучаємо дітей з порушеннями мовлення за направленням міської ПМПК. Школа, клас мають стати рідними для учнів та їхніх родин. Важливо пам'ятати, що кожна дитина в класі унікальна, кожному учневі притаманна особиста швидкість опанування нового матеріалу, навичок і вмінь, у кожного є свої особливості фізичного, мовленнєвого, соціального та інтелектуального розвитку. Постійна соціальна взаємодія в різноманітних умовах, за різних обставин, в різних ситуаціях зближує учнів, виробляє симпатію, взаємну прихильність, усвідомлення і індивідуальності кожного, відчуття захищеності. Саме для таких дітей потрібна інклюзивна освіта.

РОБОТА ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ

*Комини Ю. А.,
вчитель-логопед СЗШ І-ІІІ ст. № 184 м. Києва*

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, яка ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Інклюзивний підхід – створення таких умов, за яких усі учні мають однаковий доступ до освіти, у тому числі діти з особливими освітніми потребами, які навчаються в загальноосвітніх школах. Водночас усі учні мають можливість отримати досвід, знання, які сприяють подоланню упереджень й дискримінації та сприяють формуванню позитивного ставлення до тих, хто «відрізняється».

На кінець 2014 року в багатьох учнів з мовленнєвими порушеннями, які навчаються в інклюзивних класах, були поставлені звуки, автоматизовані звуки. Ведеться робота по подоланню дисграфії і дислексії. З учнями 1-х класів зміст занять направлений на постановку та вимову звуків, розвиток зв'язного мовлення, узгодження слів у реченнях тощо. Проводиться робота над мовним диханням, голосом, дрібною моторикою пальців дітей. За другий рік навчання поставлені, автоматизовані і диференційовані шиплячі-свистячі, глухі-дзвінки та окремі звуки. Подоланно дисграфію, дислексію і ЗНМ.

На логопедичних заняттях використовуються такі форми роботи.

1. Розвиток фонематичного сприймання, аналізу та синтезу, уявлення.

а) Розрізнення близьких фонем: Пропонуємо дитині послухати та знайти цей предмет на малюнку: логопед говорить «Де коза?». А дитина показує на малюнку. (Потім: Де коса, рак, лак, мишка, миска, трава, дрова, тачка, качка, пилка, білка?)

б) Виділення певного звука з ряду звуків. Дитина слухає ряд звуків та піднімає руку почувши певний звук:

«Ш» серед Л, М, Н, Ш, Х, К, Ш.

«Ш» серед Ж, Ч, Ш, С, Щ, Ш, Ц.

«С» серед М, Н, Р, С, Д, К, С.

«С» серед Ш, З, С, Ж, Ц, Ч, С.

2. Визначення наявності звуку в слові:

а) Дитину просять сказати, чи є певний звук у почутому слові:

«Ш» в словах: ШПАК, ЖАЙВОРОНОК, ШИШКАР, ЖАБА, ШАФА, ШАПКА, САПА, МАШИНА, ОЖИНА, АГРУС.

«Ц» в словах: ЦАПЕНЯ, СУША, Чапля, ЛИСИЦЯ, БОЧКА, ВІВЦЯ, ЛИС.

б) Дитина повинна визначити, який спільний звук в цих словах: КІШКА, МИШКА, КРИШКА, КАШКА, НОРКА, ДІРКА, МАРКА, МУРКА.

3. Визначення стану фонематичного аналізу.

а) Назвати перший, а потім останній звук в словах: АРКУШ, УРНА, ОСІНЬ, КРАН, ДРІТ, СТИЛ, ШПАК, КІТ, МАК, СІК, ЛИС, ОКО, РИБА.

б) Полічити звуки а словах: МАК, ДАХ, СОМ, ЛОША, МАКИ, ПАЛКА, ДІРКА, СТИЛ, КРАН, СТОЛИ, КРАНИ, ХУСТКА, ШАРФ, ШАПКА, ШИШКА.

4. Визначення стану фонематичного уявлення.

Пропонуємо дитині подивитися на малюнки, назвати їх та знайти малюнок, у назвах яких є звук «Ш» (потім Ц,З,Ж,Р).

ШКОЛА ЦЕМЕНТ ЗУБИ ДОШКА
ЦИБУЛЯ ЖАБА ЧАШКА ЦУКОР ЖОЛУДІ

Покращується у дітей пам'ять за допомогою вивчених напам'ять віршів, лічилок, скоромовок, сформувалась увага і мислення дітей за допомогою демонстраційного матеріалу «Розповімо дітям» в цій серії вийшов матеріал: «Про птахів України», «Про тварин України», «Про свійських тварин», «Про тварин різних широт», «Про дерева та кущі».

Використовуються різні ігри для розвитку у дітей: уваги і логічного мислення. Наприклад:

1. Чиї це дітки? Діти уважно розглядають тварин-малюків, із 20 різних карток обирають батьків, накладаючи кольорову картинку на пустий прямокутник. (КОШЕНЯ-КІШКА, ЯГНЯ-ВІВЦЯ, КУРЧА-КУРКА, ТЕЛЯ-КОРОВА).

2. Хто це? Діти впізнають тварину за силуетом. Відповіді дають усно, або ж закривають силует картокою із відповідним кольоровим зображенням.

(ВЕРБЛЮД, КУРКА, СОБАКА, КІНЬ, СВИНЯ, КАЧКА, НУТРІЯ, КОРОВА, КОЗА, ОСЕЛ, БАРАН, ІНДИК).

За допомогою шнурівок дерев'яних розвинулася у дітей дрібна моторика рук, зорового і сенсорного сприймання, спостережливості, логічного мислення, навчання лічбі.

У диктантах діти з мовними дефектами роблять багато помилок. Оскільки оволодіння багатьма граматичними правилами залежить від уміння розрізняти звуки, чітко аналізувати звуковий склад слів, діти з недостатнім фонематичним розвитком погано засвоюють ці правила. Їхнє письмо своєрідне, наприклад замість слова «ЗУБИ» пишуть «ЩБ». Диктанти таких дітей мають безліч помилок, іноді незрозумілих для тих, хто не обізнаний з проявами розладу мовлення у дітей.

Порушення письма рідко буває ізольованим, найчастіше воно супроводжується порушенням читання.

Усунення недоліків розвитку мовлення потребує спеціальної роботи з дитиною, легкі недоліки розвитку мовлення у дитини часто усуваються у процесі

навчання під впливом навчання грамоти у масовій школі. Водночас часто таким дітям буває потрібна допомога логопеда, який спеціально працює над розвитком у них звуко-буквеного аналізу, формування і точною диференціацією фонематичних уявлень. Логопед будує корекційну роботу з кожною дитиною індивідуально.

Школа, клас мають стати рідними для учнів та їхніх родин. Важливо пам'ятати, що кожна дитина в класі унікальна, кожному учневі притаманна особиста швидкість опанування нового матеріалу, навичок і вмінь, у кожного є свої особливості фізичного, мовленнєвого, соціального та інтелектуального розвитку.

Постійна соціальна взаємодія в різноманітних умовах, за різних обставин, в різних ситуаціях зближує учнів, виробляє симпатію, взаємну прихильність, усвідомлення і індивідуальності кожного, відчуття захищеності. Саме для таких дітей потрібна інклюзивна освіта.

Використана література.

1. Бастун Н.А. Служба раннього втручання в Україні, шлях до інтеграції.-К., 2005р.
2. Ілляшенко Т.Д., Стадненко Н.М. Аномальна дитина в школі.-К.,1995р.
3. Журнал Дефектолог, січень №1, 2010р.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА НАДАННЯ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ УЧНЯМ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

(з досвіду роботи)

*Черченко Т.М., Стремоухова В.М.,
логопеди СЗШ І-ІІІ ст. № 184*

Актуальність проблеми інклюзивної освіти пов'язана, насамперед, з тим, що число дітей, які потребують корекційного навчання, неухильно росте. Дітей, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку, в Україні понад 1 млн., що становить 12% від загальної кількості дітей у країні. Окрім зростання кількості дітей з обмеженими можливостями, спостерігається тенденція якісної зміни структури дефекту, комплексного характеру порушення у кожної окремої дитини.

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами. До категорії дітей з особливими потребами відносяться і діти з порушеннями мовлення. Не в усіх дітей процес

оволодіння мовленням відбувається однаково. В разі його затримки у дитини спостерігаються різні відхилення, що порушують нормальний хід її розвитку.

Порушення мовлення – це відхилення від норми, прийнятої в мовному середовищі. Ці порушення різноманітні, мають різні прояви і залежать від причини та структури дефекту. Якщо наявним є недорозвиток всіх основних компонентів – фонетики, процесів фонемо творення, лексики, граматики – це свідчить про загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ).

Загальним наслідком при порушенні всіх компонентів мовлення є недостатня сформованість до продуктивного оволодіння програмою з рідної мови та математики, труднощі у формуванні навчальних умінь: планування діяльності, визначення шляхів та засобів навчальної мети, контроль за діяльністю, вміння працювати у відповідному темпі.

Кількість дітей з загальним недорозвиненням мовлення зростає, структура порушення ускладнюється. Особливості мовленнєвого розвитку таких дітей потребують тривалої корекційної роботи. Раніше після перебування в логопедичних дошкільних закладах діти з ТВМ продовжували навчання в мовних школах інтернатах. Але не всі батьки погоджуються на перебування і навчання дитини в інтернаті і діти з ТВМ продовжують навчання в загальноосвітніх школах, залишаючись без необхідної корекційної роботи, що призводить до значних труднощів в навчанні і соціальної адаптації в майбутньому.

Нагальною потребою часу стало створення альтернативних видів навчання таких дітей, залучення їх до класів з інклюзивною освітою.

Інклюзивна освіта реалізує доступ до одержання освіти у загальноосвітньому закладі за місцем проживання та створення необхідних умов для успішного навчання дітей з порушенням мовлення, що відповідає міжнародним стандартам реалізації прав всіх дітей на якісну освіту.

У 2009 році ЗОШ № 184 залучилась до програми інклюзивної освіти для дітей з порушеннями мовлення. За направленням міської ПМПК діти були зараховані в клас з інклюзивним навчанням. Була створена команда фахівців в складі директора, завуча початкових класів, психолога, логопедів та вчителів.

Розпочинаючи корекційну логопедичну роботу в інклюзивному класі, ми чітко визначили, що інклюзія – це, насамперед, адекватно вибраний метод навчання, який враховує можливості кожної дитини. Важливо не те, на які оцінки дитина вчиться, а те наскільки щасливою і успішною вона відчуває себе в навчальній діяльності, наскільки вона відкрита і добра. Для ефективності логопедичної роботи було проведено формальне оцінювання. Оцінювання – це процес збирання всебічної інформації про дитину. Ці відомості використали для з'ясування сильних якостей учня та сфер, де він відстає.

Мета процесу оцінювання – точне визначення поточного рівня розвитку особистості, що дає можливість розробити відповідні навчальні плани і заходи. Були визначені такі напрями логопедичної роботи :

1. Організація корекційно-розвивального середовища в логопедичному кабінеті і в навчальному класі. (Оснащення кабінету дзеркалами, інструментами, іграшками, посібниками та ін.).

2. Планування і проведення індивідуальних занять, на яких здійснювалась робота з розвитку артикуляційної моторики, фонематичного сприймання, корекція порушених функцій з урахуванням можливостей кожної дитини.

3. Планування і проведення під групових занять, де навчаються діти з однаковими порушеннями мовлення. З ними проводилася робота по збагаченню активного словникового запасу, розвитку зв'язного мовлення, автоматизації звуків.

На заняттях використовувалась психогімнастика, релаксація, проводились різноманітні ігри на розвиток дрібної моторики, голосові та дихальні вправи, ігри для розвитку слухової уваги. Всі завдання об'єднувались однією лексичною темою.

На кожного учня була заповнена мовленнєва картка, карта індивідуального розвитку, визначені найефективніші способи і методи подолання недоліків мовлення.

Протягом всього періоду навчання дітей з ЗНМ в початкових класах, команда фахівців здійснювала корекційно-виховну роботу по подоланню порушень усного та писемного мовлення, психологічній адаптації дітей в тісній співпраці з батьками. Проводились круглі столи, консультації для батьків, семінари, конференції з логопедами, психологами та вчителями інших шкіл, де є класи з інклюзивною освітою.

Діти, які прийшли у 2009 році до першого класу і мали суттєві мовленнєві порушення (ЗНМ II-го, III-го рівня) завдяки проведеній корекційно-виховній роботі продовжили навчання в 5-му класі за програмою загальноосвітньої школи та комфортно відчують себе у шкільному колективі.

Отримані позитивні результати надихнули команду фахівців СЗШ № 184 на продовження експерименту та впровадження набутого досвіду роботи з дітьми, які мають мовленнєві порушення, в класах інклюзивної освіти.

Відтепер кожного року до навчання в перших класах ми залучаємо дітей з ТВМ за направленням міської ПМПК.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У СЗШ № 184

*Доценко Т.А.,
психолог СЗШ I-III ст. № 184*

Психологічний супровід дітей з особливими потребами передбачає:

1. Психологічну діагностику дітей.

Первинна діагностика відбувається на етапі вступу дитини до школи з метою виявлення сильних і слабких сторін розвитку особистості. За результатами діагностики складається план індивідуальної роботи на кожну дитину, відмічаючи які психологічні процеси потребують розвитку і корекції на I семестр.

2. Корекційно-розвиваючу роботу.

Індивідуальні і групові корекційно-розвивальні заняття проводжу залежно від потреб дитини. Є діти, яким регулярні заняття психолога не потрібні лише

спостереження, інші ж мають потребу в щотижневих заняттях, а то й частіше. Особливу увагу потребують учні з особливими потребами в першому класу і новоприбулі. Щоб діти не боялись, не почували себе не такими як решта, не мали страху самотності і неприйняття учням цієї категорії проводжу саме групові заняття. Як правило це I семестр, доки вони звикнуть до мене, до нового колективу, зрозуміють, що вони не одні з подібними проблемами, потребами. Адже чим швидше відбудеться адаптація учня, чим комфортніше він себе буде почувати в новому колективі, тим краще і швидше він буде розвивати свої здібності. Взагалі будувати індивідуальні чи групові заняття треба орієнтуючись, в першу чергу, на дитину. Оскільки одні краще працюють індивідуально, а інші більше розкриваються саме в групі, тому або варто розподілити дітей за потребами, або чергувати індивідуальні і групові заняття. Я надаю перевагу останньому ще і тому, що більшість розвивальних ігор орієнтовані саме на групу.

На кінець I семестру складається план індивідуального розвитку на II семестр. В кінці року за результатами діагностики I і II семестру можна простежити чи відбулись в дитини зрушення на краще. Кожен учень індивідуальний, в кожного різні потреби, задатки, здібності, загальний рівень розвитку і атмосфера в родині. Одному достатньо пів року, іншому – два роки, а то й більше, але те, що динаміка відбувається можна сказати однозначно.

3. Психологічну підтримку педагогам.

Вся робота психолога тісно переплітається з у сією командою, що працює з цими дітьми, а особливо з вчителем. Саме вчитель, найбільше часу в школі проводить з учнями, тому обмін інформацією здійснюється постійно. Часто, працюючи з особливо складними дітьми, педагоги виснажуються, що може призвести до професійного вигорання. Крім того, інклюзивне навчання в Україні досить новий напрям, і тому за браком досвіду інколи важко знайти підхід до деяких учнів, вирішити деякі класні проблеми. В спільній роботі швидше знайти правильний вихід, підібрати ключики до кожної особистості.

4. Психологічну підтримку батьків.

Протягом року регулярно відбуваються круглі столи, де прозоро планується, інформується та узгоджується робота з дітьми. Доводиться до відома батьків зрушення, які відбулись в діток, над чим ще варто працювати і що розвивати. З планами батьки ознайомлюються і засвідчують це підписом.

Таблиця діагностики основних психічних процесів Деніса, який навчається за інклюзивною освітою з 2009 року

З таблиці видно, що з першого класу у Дані почали покращуватись психічні процеси і сприймання, і довільність, пам'ять, увага, знизилась тривожність. Найкращі результати в третьому класі, але потім, у зв'язку з початком

перехідного періоду, з індивідуальними особливостями дитини, з внутрішньо сімейними стосунками видно поступове зниження рівня.

<i>Психічні процеси</i>	<i>1 клас</i>	<i>2 клас</i>	<i>3 клас</i>	<i>4 клас</i>	<i>5 клас</i>
Сприймання	Середній р.	Вище сер.	Високий	Середній р.	Середній р.
Пам'ять	Нижче сер.	Середній р.	Високий	Високий	Середній р.
Увага	Низький	Середній р.	Високий	Високий	Середній р.
Мислення	Середній р.	Середній р.	Високий	Середній р.	Середній р.
Емоційно-вольова сфера:					
мотивація	Достатній	Достатній	Високий	Середній р.	Низький
довільність	Низький	Середній р.	Високий	Високий	Високий
тривожність	Високий	Середній р.	Середній р.	Високий	Високий
	09/10 н.р.	10/11 н.р.	11/12 н.р.	12/13 н.р.	13/14 н.р.

Таблиця діагностики основних психічних процесів Павла, який навчається за інклюзивною освітою з 2009 року

<i>Психічні процеси</i>	<i>1 клас</i>	<i>2 клас</i>	<i>3 клас</i>	<i>4 клас</i>	<i>5 клас</i>
Сприймання	Середній р.	Середній р.	Вище сер.	Вище сер.	Знятий з інклюзивного навчання
Пам'ять	Нижче сер.	Середній р.	Високий	Високий	
Увага	Низький	Середній р.	Вище сер.	Високий	
Мислення	Низький	Нижче сер.	Середній р.	Високий	
Емоційно-вольова сфера:				Високий	
мотивація	Достатній	Достатній	Високий		
довільність	Низький	Середній р.	Високий	Високий	
тривожність	Високий	Середній р.	Низький	Низький	
	09/10 н.р.	10/11 н.р.	11/12 н.р.	12/13 н.р.	13/14 н.р.

Тут видно протилежну картину: динаміка розвитку спостерігається чітко. За чотири роки дитина пододала певні проблеми. Тут варто додати старання дитини та велику підтримку і турботу батьків.

<i>Млашав Павло. ЗНМ дидактика.</i>				
	<i>2009-2010</i>	<i>2010-2011</i>	<i>2011-2012</i>	<i>2013-2014</i>
<i>I етап</i> 1. Розвиток арт. апарату мовного апарату. 2. Розвиток слухової пам'яті. 3. Розвиток уважливості. 4. Розвиток навичок звукобуквеного аналізу і синтезу.	низький	середній	достатній	високий
<i>II етап</i> 1. Розвиток мовних навичок. 2. Розвиток граматики мови.	низький	достатній	достатній	високий
<i>III етап</i> 1. Розвиток зв'язного мовлення та розуміння мовлення. 2. Розвиток навичок читання. 3. Розвиток навичок письма. 4. Розвиток навичок контролю та самоконтролю.	низький	достатній	достатній	високий

<i>Розділи Кашко ЗНМ дидактика.</i>					
	<i>2009-2010</i>	<i>2010-2011</i>	<i>2011-2012</i>	<i>2013-2014</i>	<i>2015-2016</i>
<i>I етап</i> 1. Розвиток арт. апарату мовного апарату. 2. Розвиток слухової пам'яті. 3. Розвиток уважливості. 4. Розвиток навичок звукобуквеного аналізу і синтезу.	низький	середній	середній	достатній	достатній
<i>II етап</i> 1. Розвиток мовних навичок. 2. Розвиток граматики мови.	низький	середній	середній	достатній	достатній
<i>III етап</i> 1. Розвиток зв'язного мовлення та розуміння мовлення. 2. Розвиток навичок читання. 3. Розвиток навичок письма. 4. Розвиток навичок контролю та самоконтролю.	низький	середній	середній	достатній	достатній

Виходячи з вище сказаного хочу ще раз додати, що кожна дитина індивідуальна, в кожній своя родина, яка має найбільший вплив, кожна дитина має свій темп розвитку, свій неповторний внутрішній світ, тому передбачити результати кожного складно.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЛАН ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ

з учнем (ученицею) _____
СЗШ № 184 _____ класу на 2014-2015 н.р.

I етап

1. Розвивати рухливість артикуляційного апарату та загальні мовленнєві навички.
2. Розвивати правильне мовне дихання.
3. Розвивати (вдосконалювати) загальну моторику, координацію рухів та дрібну моторику.
4. Розвивати всі види уваги, пам'яті та процеси мислення.
5. Корекція вад звуковимови:
 - поставити звуки _____
 - автоматизувати _____
 - диференціювати _____
6. Розвиток фонематичних процесів:
 - визначити наявність звука у слові;
 - виділяти звук із звукового та складового рядів, ряду слів;
 - визначати спільний звук у словах;
 - визначати місце звука в слові;
 - розрізняти звуки та слова схожі за звучанням;
 - розрізняти дзвінки, глухі та тверді, м'які приголосні;
 - розрізняти слова у реченні та рахувати їх кількість;
 - запам'ятовувати і відтворювати ряд складів, слів.
7. Розвивати (вдосконалювати) навички звуко-буквеного аналізу та синтезу:
 - розрізняти голосні та приголосні звуки;
 - визначати перший та останній звуки в слові;
 - визначати послідовність та кількість звуків у слові;
 - поділяти слова на склади, визначати їх кількість;
 - ставити наголос, визначати наголошений склад;
 - робити звуковий аналіз слова та складати звукову схему.

II етап

8. Збагачувати словниковий запас:
 - використовувати слова із конкретним значенням;
 - називати частини цілого;
 - добирати узагальнюючі поняття;
 - називати предмети за їх призначенням, а людей за родом їх занять;
 - підбирати слова-дії та слова-ознаки предметів;
 - розуміти і вживати багатозначні слова;
 - підбирати антоніми та синоніми;
 - вчити утворювати нові слова за допомогою суфіксів та префіксів;
 - вчити підбирати спільнокореневі слова;
 - формувати лексичну системність.

9. Формувати граматичну будову мовлення:

- розуміти та вживати іменники, дієслова і прикметники у однині і множині;
- добирати форми доконаного і недоконаного виду дієслів;
- вживати дієслова у різних часових формах, змінювати їх за способами та числами;
- розуміти, утворювати і вживати відмінкові закінчення граматичних форм іменника та прикметника;
- узгоджувати слова в словосполученні у роді, числі та відмінку;
- вчити правильному чергуванню звуків в слові при відмінюванні іменників, дієслів;
- вміти використовувати прийменники у самотійному мовленні;
- замінювати іменники займенниками, приєднувати слова-займенники до назв;
- утворювати прикметники від іменників та іменники від дієслів;
- вправляти у вживання збірних іменників;
- навчити дотримуватись порядку слів у реченні;
- навчити правильно користуватися сполучниками та сполучними словами у складному реченні;
- складати речення з опорою на наочність та запитання (з допомогою і самотійно);
- складати речення із заданих форм слів та перетворювати деформоване речення.

III етап

10. Розвивати зв'язне мовлення та комунікативні навички.

11. Формувати (вдосконалювати) навички читання

12. Корекція вад письма _____

13. Розвивати навички контролю та самоконтролю.

14. Примітки: _____

ВИРІШЕННЯ ОСВІТНІХ ПРОБЛЕМ В УЧНІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

*Павлюченко О.М.,
директор спеціальної школи-інтернату № 26
Дніпровського району м. Києва*

Спеціальна школа-інтернат № 26 м. Києва є одним із закладів, основною метою діяльності яких виступає становлення та розвиток дітей з особливими освітніми потребами засобами навчання та виховання. Своєрідність навчального закладу полягає в активній життєстверджуючій позиції як педагогічного колективу у ставленні до учнів з особливими освітніми потребами, так й інтеграції зусиль колективу та цілої низки долучених позашкільних закладів, установ і центрів, діяльність яких спрямована на інтеграцію таких дітей у соціум. У 2010 році колектив інтернату уклав угоду про творчу співпрацю з лабораторією олігофренопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України. Одним із вагомих кроків у даній співпраці посідає скоординованість сумісних зусиль з упровадження експериментального проекту, призначення якого в забезпеченні оптимальних умов навчання та розвитку дітей із синдромом Дауна в навчально-розвивальному освітньому середовищі. Документально даний проект представлений у Програмі дослідно-експериментальної роботи за темою «Перспектива 21/3: Інтеграція дітей із синдромом Дауна в освітнє середовище», затвердженої Наказом ГУОН від 23.12.2010 №220 «Про організацію дослідно-експериментальної роботи в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах».

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю запровадження в систему навчання дітей з особливими освітніми потребами інноваційних психолого-педагогічних технологій, призначення яких в створенні сприятливих умов інтеграції таких дітей в освітнє середовище. Освіта дітей, що мають специфіку розвитку, вимагає від суспільства, першочергово, виявлення та врахування потреб дитини та особливостей формування їхньої пізнавальної діяльності, яка виступає необхідною умовою до навчання. Запровадження експерименту має на меті не тільки виявлення умов та методів ефективного навчання дітей з особливими освітніми потребами, але пошук і визначення умов їхньої подальшої інтеграції в систему суспільних взаємодій у дорослому житті.

Отримані упродовж впровадження експерименту результати було покладено в основу розробки Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами зміст якого представлений державними вимогами до результатів засвоєння дітьми навчального змісту та державними гарантіями щодо здобуття ними початкової освіти. Поряд з цим у Державному стандарті визначено

оптимальний зміст та обсяг навчального навантаження для дітей з особливими освітніми потребами у поєднанні з відповідною корекційно-розвитковою роботою. Інноваціями стандарту є запровадження інклюзивного та інтегрованого навчання, максимальне врахування особливостей засвоєння дітьми навчального матеріалу і у відповідності до цього адаптація навчального змісту та кінцевих результатів його засвоєння учнями, введення системи корекційно-розвиткової роботи як обов'язкової та виокремлення в змісті освітніх галузей корекційно-розвиткової лінії. Створення ефективних умов з метою встановлення відповідності отриманих та засвоєних знань дітьми до їхньої практичної життєдіяльності відображено у визначенні державних вимог до формування життєвої компетентності. Дані інновації реалізуються в системі навчання дітей з синдромом Дауна в системі експериментально організованого навчально-розвивального освітнього середовища.

Особливого значення, як було виявлено за результатами впровадження експерименту, є формування життєвої компетентності дітей з синдромом Дауна як передумови їхньої соціальної інтеграції, як сформованої в процесі навчання здатності застосовувати здобуті знання і вміння у практичній життєдіяльності. Як показує зарубіжний досвід – значних успіхів та результатів люди із синдромом Дауна досягають при своєчасному, довготривалому та спеціально організованому психолого-педагогічному супроводі, який безпосередньо реалізовується вже від народження і має тривати упродовж всього життя. Особливої уваги у зарубіжному досвіді заслуговує той факт, що на сучасному етапі освітньої інтеграції дітей із синдромом Дауна існують декілька підходів та позицій щодо їхньої інтеграції в освітнє середовище, зокрема йдеться про включення дитини із синдромом Дауна у систему загальноосвітніх шкіл та організація навчання таких дітей у системі спеціальних загальноосвітніх закладів.

Інноваційним положенням проекту є врахування індивідуальних особливостей дітей з синдромом Дауна при організації компенсаторного навчання у системі спеціально організованого середовища, де позиція спеціальний не засвідчує процес сегрегації дітей, а виступає в якості інноваційної технології за якої відповідно до можливостей розвитку розробляється система спеціальних методів та форм навчання, призначення яких у розвитку можливостей та здібностей дитини до навчання, формування їхньої життєвої компетентності та створення ефективних передумов до їхньої подальшої професійної підготовки.

Компенсаторне навчання дітей з синдромом Дауна базується на врахуванні широкого діапазону відмінностей у розвитку дітей із синдромом Дауна, що створює певні додаткові завдання в організації процесу навчання. Йдеться про труднощі у встановленні усталених уніфікованих підходів та правил навчання таких дітей. Зокрема, в процесі реалізації експерименту було встановлено необхідність диференціації навчального матеріалу, що забезпечується розробленою системою рекомендацій вчителям, асистентам, батькам та близьким людям щодо конкретності концепції навчання дітей, зокрема, поступовості у поданні навчального матеріалу, систематичного повторення засвоєних знань.

Окрім того, одним із завдань проекту є включення дітей із синдромом Дауна в освітній процес, інтеграція їх в суспільство, тому дана категорія дітей

навчатиметься разом з іншими, які також потребують корекції розумового розвитку. Ця особливість організації освітнього процесу і зумовлює складання диференційованої програми, яка б забезпечила особистісний підхід до кожного учня.

Експериментальна діяльність дозволяє окреслити особливості організації навчально-розвивального середовища для дітей з синдромом Дауна, йдеться про створення оптимальних умов щодо забезпечення:

- формування у дитини здібностей відчувати власну індивідуальність;
- формування її самоповаги шляхом створення ситуацій успіху;
- забезпечення соціалізацію її як особистості;
- розширення навичок комунікації шляхом створення широкого спектру стосунків з однолітками, дорослими.

Таким чином готувати дітей із синдромом Дауна до дорослого життя, до продуктивної участі в житті суспільства в майбутньому.

Особливої уваги вимагає факт функціонування спеціальних освітніх закладів, які здійснюють навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку і які на сьогодні є як умовами так і результатами формування і становлення дітей з особливостями у розвитку.

В рамках дослідно-експериментальної роботи здійснюється адаптація зарубіжних та вітчизняних методик, які базуються не лише на принципі корекції дефекту, а першочергово зорієнтовані на пошук та активізацію компенсаторних зон розвитку дитини із синдромом Дауна. Досягається це шляхом створення спеціального освітнього середовища, в якому інтегруються адаптовані до психофізіологічних, психічних та соціальних можливостей дитини навчальні та розвивальні методики (пiктограми; методика розвитку мови та мовлення «ТАН-Содерберг»; глобальне читання; методика М. Зайцева; методика «Нумікон» та ін.).

Методика Нумікон

Перевага вивчення математики за допомогою методики Нумікон полягає в тому, що дана методика допомагає зробити числа реальними, відійти від абстрактного мислення, без якого неможливе успішне засвоєння математичних понять, вмінь та навичок. На жаль, даний тип мислення не достатньо розвинений або взагалі відсутній у дітей із синдромом Дауна. І саме методика Нумікон дає можливість учням мислити конкретними математичними поняттями, які допомагає візуалізувати набір необхідного дидактичного роздаткового матеріалу.

Нумікон – це програма для формування математичних навичок у дітей, де використовується мультисенсорний підхід та застосовуються спеціальні набори наочно-практичного матеріалу. Дана програма була розроблена в Англії в 1996 – 1998 рр. Вона зорієнтована на дітей, котрим важко засвоювати математику. Використання програми Нумікон дає можливість задіяти сильні сторони дітей та

їх здатність навчатися практично, навчатися спостерігаючи, і здатність розпізнавати паттерни, тобто запам'ятовувати, а потім впізнавати стандартизовані зразки чи шаблони при наступних представленнях.

В Нуміконі числа від 1 до 10 представлені пластмасовими формами-шаблонами різного кольору, завдяки чому стають доступними для зорового та тактильного сприйняття.

Форми Нумікону влаштовані так, щоб діти могли маніпулювати ними, вчитися розпізнавати паттерни і співвідносити їх з відповідними числами.

Автори цієї програми переконані, що важливо використовувати в цьому процесі якомога більше каналів чуттєвого сприйняття дитини – слух, зір, дотик, а також підключати рух та мовлення.

За допомогою деталей Нумікону можна наочно продемонструвати основні властивості натуральних чисел:

- 1) Кожне наступне число на один більше, від попереднього.
- 2) Різниця між парними та непарними числами.

Окрім того ми можемо засвоїти:

- Склад числа.
- Додавання.
- Віднімання.
- Додавання з переходом через десяток.
- Множення.
- Ділення.

Крім Форм до набору входять також:

різнокольорові кілочки, які можна використовувати як лічильний матеріал; вставляти в отвори Форм; для викладення послідовності, орієнтування на площині;

білі дошки з пухирцями та схеми для накладання, за допомогою яких можна викладати з Форм Нумікону картинки, наприклад кораблик, машинку і т.д;

«Чарівний мішечок», в якому діти на дотик знаходять вказаний предмет чи Форму;

Числова пряма;

Картки Нумікону;

Рулетки.

Навчально-методичний посібник.

Етапи роботи з Нуміконом

Початковий етап – сенсорний етап (накопичення досвіду і сенсорне насичення)

Мета: сформувати візуальне та тактильне уявлення про Форми-образи, деталі Нумікону.

Початковий етап знайомства з Нуміконом передбачає, що діти маніпулюють та граються з деталями Нумікону: дивляться на них, крутять в руках, одягають на пальчики, виловлюють сачком із води; використовують в сюжетних іграх; нанизують Форми Нумікону чи кілочки на шнурок у вигляді намиста; фарбують і відзеркалюють на папері; видавлюють на пластиліні.

Все це потрібно для того, щоб діти якомога більше розглядали і брали в руки деталі Нумікону і таким чином запам'ятовували їх візуально й тактильно.

II етап – характеристика Форм

Діти дізнаються, що деталі мають різний колір та розмір, що в кожній Формі є різна кількість отворів. Деталі можна описувати такими словами, як «червона», «синя», «велика», «маленька», «найменша». Можна називати їх словами «три», «п'ять», «сім» і т.д. Проте на цьому етапі не пропонуємо дітям перераховувати кількість отворів у кожній формі. Всі деталі сприймаються цілісно, глобально. А слова «три», «п'ять», «сім» - поки що тільки імена (назви) жовтої, червоної та рожевої форм відповідно.

Коли діти розпочинають конструювати з Форм Нумікону різноманітні площинні зображення (доріжки, будиночки, машини, тварин) за зразком чи по схемі, накладають деталі на білу дошку, намагаються скласти одну велику форму з двох і більше менших Форм. На даному етапі діти ознайомлюються з новою властивістю – Форми можна зістикувувати, розташовувати поруч.

III етап – Форма – цифра – число

Пропонуємо дітям порівнювати Форми за розміром і викладати їх в ряд від найменшої до найбільшої. Одночасно діти ознайомлюються з цифрами та працюють з числовим рядом. Діти вчаться знаходити відповідність між цифрами та Формами Нумікону, спираючись на їх цілісне сприйняття, без перерахування отворів.

IV етап – Лічба

Пропонуємо перераховувати отвори, вставляти в них кілочки, камінчики, квасолини і т.п. і перераховувати, скільки їх вміщується в кожній Формі.

V етап – Арифметичний

Використовуємо Нумікон як додатковий наочний матеріал під час ознайомлення з арифметичними діями, наприклад додаванням. Щоб обчислити приклад $5 + 2 = 7$, ми беремо Форму-5 і прикладаємо до неї внизу Форму-2, одержали Форму, яка схожа на Форму-7. Щоб перевірити результат, беремо Форму-7, накладаємо зверху і переконаємося, що вийшло 7. Підкладаємо відповідний приклад. Формуємо математичне мовлення: 5 плюс два дорівнює 7 або 5 додати 2 буде сім.

Також Нумікон дозволяє здійснювати арифметичні дії з переходом через десяток. Коли діти маніпулюють деталями, шукають їх в макаронах, на дотик у «чарівному мішечку», граються ними, закриваючи очі, порівнюють, підбирають відповідні цифри, у них поступово формується не тільки зорове і тактильне уявлення про ці форми, але й образи цих Форм і відповідних цифр. Тобто діти починають уявляти Форми Нумікону та числа, а потім дії з ними, не маючи реальних деталей перед очима.

«Мова – втілення думки.»

Максим Рильський

«Не вміти добре висловлювати свої думки – недолік, але не мати самостійних думок – ще значно більший; самостійні ж думки впливають тільки з тих знань, що їх здобувають самостійно.»

К.Д.Ушинський

Сьогодні ми регулярно чуємо, що у багатьох дітей спостерігається дисфазія розвитку. Дисфазія (dysphasia) – розлади мовлення, за яких частково чи повністю втрачається здатність користуватися словами для висловлення власних думок та спілкування з оточуючими в усній чи письмовій формі.

F80 Специфічні розлади розвитку мовлення та мови дисфазія та афазія (R47.0) (МКБ-10).

В Нідерландах дитячий психіатр Ксав'є С.Т. Тан розробив методику, яка оптимізує розвиток мови та мовлення у дітей з вадами у розумовому розвитку. За основу він взяв методику для глухих та слабочуючих дітей шведського лінгвіста Содерберга. Використання даної методики показало, що діти набагато краще починають говорити, зрозуміліше висловлювати свої думки.

Головна мета методики ТАН – розвиток мовлення у дітей (говоріння).

Головний метод даної методики – це глобальне читання. Практика показала, що діти краще запам'ятовують те, що вони побачили, ніж те, що вони щойно почули. Тому навчання потрібно будувати таким чином, щоб використовувати сильні сторони дитини.

Реалізацію цієї методики забезпечують вчитель, логопед та асистент вчителя.

Особливості використання методики ТАН-Содерберг:

- заохочувати дітей до «говоріння - балаканини»;
- записувати або замальовувати те, що говорять діти;
- розвивати внутрішнє мовлення;
- навчити дітей слухати;
- формувати вміння чекати своєї черги;
- вдосконалювати вміння розповідати історії з різною силою голосу, з різною інтонацією, у різному темпі, виразно;
- вдосконалювати мовлення за допомогою читання;
- проговорювати вірші/рими, відпрацьовувати ритм;
- вчити читати глобально.

Діти дуже швидко впізнають літери, які наявні в їхніх іменах, а також букви, з якими вони часто зустрічаються в побутових ситуаціях, наприклад: М – МакДональдз, Т – у слові тато і т.д.

Також значну кількість слів діти швидко починають впізнавати (власне ім'я чи імена однокласників, мама, тато, дідусь, бабуся).

В ігровій формі діти порівнюють слова, впізнають та називають знайомі літери, відшуковують їх в словах, і так поступово, без особливого примусу, спонтанно на першому етапі вони вчаться читати.

Таким чином, однією з головних характеристик даної категорії дітей є те, що вони запам'ятовують краще те, що бачать, ніж те, що вони чують.

- Те, що я чую, я забуваю.
- Те, що я бачу, я пам'ятаю.
- Покажіть мені, щоб я навчився.
- І я не забуду ніколи.

ТАН – вправління «Глобальне читання»

Вправи із словниковими картками приносять дитині задоволення. Виконуючи різні завдання в ігровій формі, ви навчаєте дітей глобальному читанню (цілими словами). Ігри, які ви вибираєте, повинні подобатися дітям, щоб вони із задоволенням виконували необхідне завдання. Це є дуже важливо: зацікавленість, мотивованість.

Нижче декілька прикладів:

- Якщо простір дозволяє, ви можете провести гру «Слово-естафета». По черзі кожна дитина бере слово-картку з відра, «читає» і біжить в іншу частину класу, щоб взяти подібне слово або відповідне зображення.
- Розкласти слова-картки на всі видні місця в класі та, йдучи разом вздовж, шукати. Знайдене слово потрібно помістити на картці лото так, щоб ви бачили скільки слів ще не знайдено.
- Гра «Кеглі». Поставити 6 кеглів, на кожен прикріпити картку із написаним словом. На тій кеглі, яку дитина збила, потрібно прочитати слово.
- Гра «Рибалка»: приклейте картки на рибу, дитина повинна впіймати певне (вказане) слово.
- Гра «Поштарі»: всі види глобальних слів помістити в конверти, створюємо поштові скриньки. Поштар заходить і приносить конверти. Учень, який отримує конверт «читає» слово.
- Гра «Наші імена»: Створити ланцюжок зі слів-карток з іменами. Запропонувати одному з учнів роздати кожній дитині її ім'я.
- Лоток із макаронами. Перемішати словникові картки з макаронами. Дублікати карток викласти в ряд і запропонувати учневі шукати картки в лотку з макаронами, шукаючи відповідну в ряду, співвіднести. Можна використовувати різні комбінації. Наприклад, учень шукає картку в макаронах, а потім повинен прочитати написане на ній слово.
- Поле з словами-картками: розкласти слова на площині, знайшовши відповідне.
- Memory
- Вправа «Кубик-слова». Зробити слова-картки та вставити їх в стінки кубика, діти по черзі кидають кубик. Те слово, що знаходиться вгорі, потрібно прочитати і знайти відповідне у себе на аркуші паперу, обвести його чи викреслити.
- Слова-штампи
- Слова з окремих літер (скласти за зразком).
- Пошук вивчених «глобальних слів» в тексті: обвести чи підкреслити.

- Створити скарбничку зі всіма словами, які учень знає, пофарбувавши коробку з-під взуття срібною фарбою.
- Вправа «Лабіринти». Шукати вказані слова в лабіринті відповідно до теми та викреслювати їх.

Поради щодо організації спілкування в колі з перекидним блокнотом.

Найбільш сприятливою є позиція, коли під час спілкування діти сидять в колі. Вони почувають себе безпечніше. На жодному з учнів не зосереджено максимум уваги, тому всі знаходяться в рівних умовах і кожен може розкриватися та розвиватися.

- Створіть такі умови, щоб діти могли висловлюватися, мали можливість просто поговорити. Відведіть трохи часу для розмови, відразу не записуйте висловлювання учнів.
- Спостерігаючи за дітьми, спробуйте визначити, що є для них важливим, актуальним на даний момент, відреагуйте на їхні потреби, не акцентуйте увагу на питаннях. Дуже важливо забезпечити спонтанну розмову, а не «питання-відповідь».
- Не обговорювати, однак поєднувати розмову і малювання (візуальний канал) (не запитуйте: про що ми будемо говорити? Що ми будемо малювати? Що ти робиш?)
- Уникайте прямих запитань. Просто створюйте проблемні ситуації, які викликають інтерес у дітей, спонукаючи їх до мовлення.
- Перехід від розмов до малювання повинен бути плавним.
- Налаштуйтеся на розуміння мови, а не на її відтворення, створіть умови, щоб просто поговорити.
- Вдосконалюйте внутрішнє мовлення, вчіть говорити розмірковуючи, таким чином ви зможете перевести пасивний словниковий запас дитини на вищий рівень.
- Говоріть, задумуючись, щоб дитина могла сказати сама, тобто вичікуйте, давайте можливість дитині висловлюватись, не спішіть сказати за неї.

Система формування навички читання у дітей із синдромом Дауна. Вміння читати є важливим та необхідним для повсякденного життя людини. Вміння читати – це могутній інструмент, що використовується для розвитку мови та мовлення у дітей із синдромом Дауна. Крім того, вдосконалюючи вміння читати та писати, ми забезпечуємо когнітивний розвиток дитини. Навички читання допомагають дітям засвоювати навчальну програму, бути незалежними та самостійними в навчальному процесі та побуті.

Спеціалісти Downsed International в результаті двадцятирічних досліджень побачили, що досягнення з читання дітей із синдромом Дауна значно зросли. Крім того, вміння читати прискорюють розвиток у дітей пам'яті та сприяють набуттю знань з рідної мови.

В своїй роботі здійснюємо поетапне формування навичок читання.

На початковому етапі використовуємо переважно глобальний метод читання, у букварний період поєднуємо глобальне читання та методику Зайцева. Кінцева наша мета – сформуванню у дітей вміння усвідомлено читати цілими

словами речення, тексти. Для цього ми використовуємо різні методичні прийоми, які не суперечать основним методикам, які ми використовуємо («Читайлик», зошит до кубиків Зайцева, конструювання речень, чистомовки....).

Переваги глобального читання:

- ✓ Розвиток когнітивної сфери.
- ✓ Розвиток мови та мовлення.
- ✓ Попередження ознак дислексії та дисграфії.
- ✓ Мотивація. Інтерес до читання.

Основні методичні прийоми.

- ✓ Співвіднесення карток: слово до слова.
- ✓ Вибір вказаного слова на прохання дорослого.
- ✓ Співвіднесення: слово до картинки.
- ✓ Самостійне називання карток зі словом.

Використовуючи дану методику в навчальному процесі, необхідно дотримуватися наступних вимог:

- тематичність (підбирати слова з певної теми);
- зв'язок із життям, актуальність слів на даному етапі життя дитини, брати до уваги досвід дітей;
- інтегровані зв'язки (міжпредметні), не обмежуємося використанням методики на уроках читання.
- поступово вводити службові слова.

Основні методичні прийоми.

- ✓ Співвіднесення карток: слово до слова.
- ✓ Вибір вказаного слова на прохання дорослого.
- ✓ Співвіднесення: слово до картинки.
- ✓ Самостійне називання карток зі словом.

М.О. Зайцев вважав, що традиційний принцип оволодіння читання негативно відображається на психомоторному розвитку та здоров'ї дитини. Тому запропонував свій метод, в основі якого – «складовий підхід». Під складом мається на увазі пара з приголосної та голосної або ж одна буква.

Усі діти починають говорити складами: ма (мама), та (тато). Не вмючи вимовити слово повністю, дитина виділяє найвиразнішу його частину: наголошений склад або той, що найбільше привертає увагу. Ділити слова на склади, як бачимо, – справа звична для дитини. Можливість їх побачити викликає у дитини інтерес. Показали МУ, Мо, МЕ, назвали їх – усе зрозуміло.

«Побічні ефекти» використання методики Зайцева:

1. Формується логічне мислення.
2. Розвивається пам'ять (запам'ятовують комбінацію з кубиків).
3. Виправляють логопедичні проблеми (перестановка складів: шоколад – кошолад).

4. Через багаторазове проговорювання та проспівування складів мовлення стає чіткішим.
5. Розширюється словниковий запас.
6. Розширюється кут зору.
7. Вдосконалюється вміння співвідносити, діяти за зразком.

Ми віримо і знаємо, що наші діти навчатися читати і ця навичка допоможе їм почуватися впевнено та спокійно у дорослому житті. Але для цього нам потрібно набратися терпіння і пам'ятати:

- Можуть навчитися читати.
- У кожного свій темп.
- У всьому має бути система.
- Комплексний підхід.

Питання розвитку уваги молодших розумово відсталих школярів відносяться до числа найбільш актуальних проблем сучасної педагогічної науки і практики. В ході проведення експерименту нами буде використано балансувальну дошку доктора Ф.Белгау. Завдяки впливу балансування на діяльність мозку дітей з психофізичними порушеннями ми очікуємо побачити позитивну динаміку та покращення роботи психофізіологічних механізмів, всіх

властивостей уваги, координаційних та моторних якостей й метричних відчуттів.

Результатом педагогічної дослідно-експериментальної роботи за темою: «Вплив баламетрики на психофізичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами у навчально-корекційному процесі» має стати створення середовища, яке розвиватиме дитину або дорослого і стимулюватиме процесуальний механізм у його мозку, а в результаті – досягти покращення результатів навчальної діяльності.

Приступаючи до експериментального дослідження вважаємо за потрібне визначити свої наукові позиції:

1. Ми дотримуємося думки, що дитина має невичерпний потенціал для власного розвитку незалежно від її психофізичного стану.
2. Результат суттєвого покращення психофізичного стану людини може відбутися за умови системного, позитивного впливу на її психомоторні здібності.
3. Перші десятиліття життя дитини – чутливий період, який характеризується швидкими змінами: когнітивних, фізичних, мовленнєвих здібностей, соціального, емоційно-почуттєвого розвитку. Кожен етап є важливим для подальшого розвитку і кожен вид здібностей не зникає під час переходу на новий рівень і не виникає раптово одразу ж після закінчення чергового етапу.
4. Кожен віковий період характеризується певними надбаннями у психомоторному розвитку, який суттєво впливає на підвищення чутливості людини до тієї чи іншої діяльності.

5. Визначальним фактором розвитку психомоторики людини є покращення чутливості і збільшення продуктивності у будь-якій її діяльності.

Об'єкт дослідження: процес навчальної діяльності молодших розумово відсталих учнів та учнів із затримкою психічного розвитку, зміни стану їх психічного і фізичного здоров'я.

Предмет дослідження:

1. Особливості корекції уваги у розумово відсталих школярів у процесі навчальної діяльності.
2. Вплив психомоторної діяльності при виконанні вправ на баламетричній дошці на загальний стан людини.

Гіпотеза дослідження:

1. Психомоторні дії людини спонукають до покращення її загального психофізичного стану.
2. Система роботи над розвитком рівноваги людини допомагає покращенню її інтелектуальних можливостей.
3. Оволодіння комплексом вправ на баламетричній дошці допоможе підвищити чутливість людини в просторі, часі та оцінці сенсорної інформації, а отже підготує її до різних видів діяльності.
4. Корекція уваги у молодших розумово відсталих школярів різних клінічних груп буде ефективною за умови врахування змістових і процесуальних компонентів у системі «учитель – учень».
5. Ефективність процесу корекції уваги як необхідної умови успішного засвоєння знань, умінь і навичок буде забезпечена завдяки використанню педагогічної технології шляхом формування моторної, сенсорної та інтелектуальної уваги в розумово відсталих учнів 1-4 класів.

Відповідно до поставленої мети і висунутої гіпотези, були визначені завдання.

Завдання експерименту:

1. Вивчити вплив вправ на баламетричній дошці на психофізичний стан дітей з особливими потребами. Для цього створити пакет діагностичних методик для визначення стану кожного учасника експерименту.
2. Розробити та експериментально перевірити експрес-комплекс вправ з використанням балансувальної дошки в умовах навчального закладу.
3. Визначити мінімальні часові межі кількості тренувань на тиждень для людини з використанням балансувальної дошки.
4. З'ясувати алгоритм роботи з використанням балансувальної дошки, враховуючи принципи: від простого до складного для дітей з особливими потребами.
5. Провести спостереження за впливом занять з використанням балансувальної дошки на зміни психофізичного стану молодших школярів з особливими потребами: покращення стану уваги в навчальній діяльності; підвищення чутливості в учнів до навчальних дій; роботу півкуль головного мозку.
6. Виробити рекомендації щодо корекції уваги та покращення психомоторного розвитку дітей з особливими потребами, завдяки оптимальному використанню вправ на баламетричній дошці.

7. Розробити зміст, форми, методи, засоби корекційної роботи з формування уваги в розумово відсталих учнів 1-4 класів у процесі навчальної діяльності.

Наукова новизна даного експериментального дослідження полягає у створенні середовища, яке розвиватиме дитину або дорослого і стимулюватиме процесуальний механізм у його мозку. Ця система, оформляючись як сукупність науково містких психолого-педагогічних інноваційних технологій є експериментально вивіреною і являє собою синтез міждисциплінарного наукового знання.

В теорії корекційної педагогіки отримає подальший розвиток проблема корекції уваги, як необхідної умови оптимізації засвоєння навчального матеріалу молодшими розумово відсталими школярами, оскільки буде визначено педагогічні умови корекції порушеної уваги в учнів. Практично буде обґрунтовано конкретні організаційні засоби, форми і методи корекції уваги, які реалізуються завдяки запропонованій системі корекційних вправ, завдань та ігор на баламетричній дошці.

Для учнів 1-4х класів (розумово-відсталі учні та учні із ЗПР) було знайдено, адаптовано та використано наступні діагностичні методики:

1. Перевірка на спосіб визначення динаміки гостроти зору під час виконання зорових вправ

Тест на гостроту зору:

- модифікована таблиця Орлової (базування таблиць на досвіді У. Бейтса)

2. Дослідження динаміки розвитку уваги у розумово відсталих школярів та школярів із ЗПР

Тести на увагу:

- Метод коректурної проби (модифікація методики Б.Бурдона)

- Методика: « П'єрона-Рузера, в адаптації Р. Немова»

- Методика: «Стійкість уваги по Рису» (модифікована методика переплетених ліній)

- Методика: «Запам'ятай і розстав крапки»

- Методика: коректурна таблиця А.Г. Іванова-Смоленського

3. Дослідження моторної чутливості:

- Тест: «Ходіння по розміченій прямій»

- Тест: «5 метрів»

4. Дослідження синхронізації роботи півкуль головного мозку:

- Тест: «Написання нуликів»

5. Дослідження вольових зусиль та правильності написання писемних букв від руки:

Тест: «Копіювання тексту»

Методика виконання тестів

I. Тест на гостроту зору

- Перевірка на спосіб визначення динаміки гостроти зору під час виконання зорових вправ: модифікована таблиця Орлової (базування таблиць на досвіді У.Бейтса)

Мета: визначення динаміки гостроти зору.

Обладнання: модифікована зорова таблиця Орлової

Порядок дослідження:

1. Вимкніть загальне освітлення у кімнаті.
2. Розташуйте на стіні модифіковану зорову таблицю Орлової (формат А4) на рівні очей досліджуваного.
3. Накресліть відмітку на підлозі на відстані 2,5 метрів від зорової таблиці.
4. Станьте рівно на відмітку (2,5 м від зорової таблиці).
5. Уважно дивіться вперед обома очима на предмети, що знаходяться в таблиці у рядках.
5. Серед запропонованих рядків знайдіть той рядок, який видно комфортно.
6. Запишіть результат у таблицю, яка додається.

Інструкція досліджуваному:

- У ході проведення тесту не нахилийте голову і не щуртеся, стійте рівно.
- Зафіксуйте увагу на рядку, який комфортно видно, відзначте його, озвучте цей рядок.

II. Тести на увагу:

Метод коректурної проби (модифікація методики Б.Бурдона)

Мета: дослідження особливостей розподілу уваги

Обладнання: бланк коректурної проби, секундомір, олівець.

Порядок дослідження:

1. На бланку з надрукованими геометричними фігурами (колами, квадратами, трикутниками, ромбами) досліджуваному пропонується, простежуючи рядок за рядком, відшукати квадрати і ромби та закреслювати їх.
2. За сигналом вчителя (вмикається секундомір), досліджуваний починає з можливо великою швидкістю і точністю викреслювати задані геометричні фігури (квадрат, ромб)
3. Після кожної хвилини після сигналу «Риска» досліджуваний ставить риску в тому місці бланка, де зупинився.
4. Загальна тривалість проведення тесту – 3 хвилини
5. Результати занесіть у відповідну до тесту таблицю.

Інструкція досліджуваному:

Перегляньте геометричні фігури у рядках зліва направо, як ніби читаєте, і закресліть з них квадрат та ромб.

Працюйте дуже уважно і швидко. Починайте працювати після мого сигналу. Під час роботи, коли я скажу «Риска», в тому місці, де ви зупинилися, поставте вертикальну риску. Потім, не зупиняючись, продовжуйте працювати. Закреслюйте тільки квадрати і ромби. Під час роботи розмовляти, ставити запитання не можна. Приготуйтеся! Починайте!

Методика: «П'єрона-Рузера, в адаптації Р. Немова»

Мета: визначення особливостей розподілу і переключення уваги.

Обладнання: бланк методики, секундомір.

Порядок дослідження:

1. Ознайомлення дітей з бланком методики, на якому розташовані у різній послідовності геометричні фігури: квадрат, трикутник, коло, ромб.
2. Вчителем надається зразок заповнення геометричних фігур знаками: у квадратах знак “-” (мінус), у трикутниках – “•” (крапку), у ромбах – “+” (плюс), у колі – “v” (галочку).
3. За сигналом вчителя треба розставити якомога швидше і без помилок у геометричні фігури знаки.

Час на виконання завдання – 2 хвилини.

Методика: «Стійкість уваги по Рису»

(модифікована методика переплетених ліній).

Мета: визначення стійкості уваги в умовах напруженої діяльності на її концентрацію.

Обладнання: бланк із зображеними переплетеними лініями, протокол для фіксації результатів, секундомір.

Порядок дослідження:

1. Досліджуваному надається бланк (15 переплетених ліній)
2. Зверху, на початку кожної лінії зліва намальований предмет, а в кінці лінії зверху – інший малюнок.
3. Малюнки на початку і вкінці однієї і тієї ж лінії не співпадають.
4. Вчитель пропонує досліджуваному прослідкувати очима за ходом кожної лінії, без допомоги рук, і знайти кінець кожної лінії.
5. Для цього потрібно назвати малюнок на початку лінії, а потім слідкуючи очима – в кінці.
6. Потрібно фіксувати час, затрачений на знаходження кожних п'яти ліній та загальний час виконання тесту, а також фіксували зупинки і помилки.

Методика: «Запам'ятай і розстав крапки»

Мета: дослідження обсягу уваги.

Обладнання: набір карток із вісьмома малими квадратами, на яких зображені крапки; бланки (набір порожніх карток із вісьмома малими квадратами); секундомір; протокол; олівець.

Порядок дослідження:

1. Дитина працює за інструкцією із вісьмома малими квадратами, на яких зображені крапки. Квадрати складені на купку у порядку зростання зображених на них крапок (від 2 до 9).
2. Дитині послідовно зверху вниз показують (на 1-2 секунди) кожну із восьми карток із крапками.
3. Після кожного демонстрування пропонується відтворити побачені крапки – нанести їх на порожній квадрат за 15 секунд. Цей час дається дитині для того, щоб вона могла пригадати, де знаходилися побачені крапки, і відмітити їх у порожній картці.

Інструкція:

Зараз ми пограємо з тобою в гру на увагу. Я буду показувати тобі одну за одною картки із зображеними крапками у таблицях, а потім ти будеш малювати в порожніх клітинках у тих місцях, де ти бачив їх на картках.

Методика: коректурна таблиця А.Г. Іванова-Смоленського

Мета: оцінка рівня переключення уваги і динамічних особливостей вищої нервової діяльності людини.

Обладнання: бланк, секундомір, протокол, ключ.

Порядок дослідження:

Переглядаючи буквену таблицю, досліджуваний повинен викреслювати літеру «А», а букву "О" – підкреслювати. Час роботи – 3 хвилини. Через 1 хвилину після початку роботи дослідник говорить слово «Риска». Обстежуваний повинен зупинити роботу і поставити вертикальну риску. Потім досліджуваний продовжує роботу. Коли закінчаться 3 хвилини, дослідник вимовляє «риска – кінець роботи», а обстежуваний повинен поставити вертикальну риску.

Інструкція:

Переглядаючи зліва направо кожен рядок буквенної таблиці, викреслюйте букву « А », а букву « 0 » підкреслюйте. Працюйте максимально швидко і уважно. За командою «Риска!» Поставте вертикальну риску в тому місці бланка, де Вас застала ця команда.

III. Дослідження моторної чутливості:

Тест: «Ходіння по розміненій прямій»

Мета: перевірка орієнтації у просторі

Обладнання: розмінена пряма (на підлозі), зоровий орієнтир (крапка 5х5см на стіні на рівні очей досліджуваного), лінійка або метр, протокол для фіксації результатів.

Порядок дослідження:

1. Станьте на розмінену пряму і погляньте на кінцеву точку прямої лінії.
2. Пройдіть по прямій дрібними кроками, переставляючи ступню за ступнею.
3. Коли дійдете до кінцевої точки, повертайтеся назад спиною вперед дрібними кроками до початкової точки, дивлячись на кінцеву точку.
4. Заплющити очі, спробуйте знову пройти по лінії.
5. Після тренування повторіть вправу і запишіть відповіді на запитання.

Тест: «5 метрів»

Мета: відчуття простору

Обладнання: розмінена пряма довжиною 5 метрів, рулетка, метр, протокол для фіксації результатів.

Порядок дослідження:

1. Перший раз проходимо по 5 метровій прямій з розплющеними очима фіксуючи чітко початок і закінчення п'яти метрів.
2. Наступні п'ять спроб потрібно зробити з заплющеними очима з допомогою спостерігача (який має стежити за тим щоб піддослідний не зіткнувся з перешкодою та занести результати випробовувань до протоколу).
3. Кожна спроба починається з того що носки взуття стоять на початку п'яти метрів. Далі людина йде не рахуючи кроки до тих пір поки не вважає що вже пройшла п'ять метрів.
4. Після того, як піддослідний зупинився там де на його думку вже є п'ять метрів, він має почекати поки спостерігач виміряє відстань, яку піддослідний не

дійшов до позначки чи перейшов її. Ці значення у сантиметрах або метрах та сантиметрах він має занести до протоколу.

5. Значення фіксуються на графіку відповідними крапками.

6. Чим пологіше «піки» вершин графіку, тим кращі результати у піддослідних.

IV. Дослідження синхронізації роботи півкуль головного мозку:

Тест: «Написання нуликів»

Мета: вимір швидкості та роботи півкуль мозку людини

Обладнання: папір у клітиночку (одинарний листочок із зошита), кулькова ручка, секундомір.

Порядок дослідження:

1. По команді починаємо писати цифру «нулик» з максимальною швидкістю правою рукою. Дописали до кінця рядочка не пролунала команда «стоп» продовжуємо далі до тих пір поки не почуємо команду «стоп» (тривалість випробовування 1хвилина)

2. Аналогічне завдання виконуємо лівою рукою.

3. Після виконання завдання необхідно підрахувати кількість нуликів які написано правою і лівою руками окремо і написати результат цифрою.

V. Дослідження вольових зусиль та правильності написання писемних букв від руки

Тест: «Копіювання тексту»

Мета: правильність написання від руки

Обладнання: нелінований папір (листочок в клітиночку чи в лінійку з зошиту не підходить), кулькова ручка, зразок тексту.

Порядок дослідження:

1. Перед піддослідним покладено зразок тексту написаного каліграфічно прописними літерами.

2. Завдання: «Перед тобою намальовані літери, тобі потрібно їх самостійно скопіювати на свій листочок».

3. Завдання вважається виконаним як тільки піддослідний сказав, що його завершив.

4. Допомогати у виконанні завдання не можна. Ні словесно ні певними діями. На всі запитання відповідь одна: «Виконуй, як зможеш». Якщо дитина невпевнена у собі можна підбадьорити: «Роби, в тебе все вийде».

5. Для виконання запропонованого тесту в 1; 2; 3; та 4 класах використовуються різні текстові завдання адаптовані для певного віку.

Результати моніторингу експериментальних класів

Експериментальне вивчення особливостей розвитку уваги молодших школярів з порушенням інтелекту та затримкою психічного розвитку й оптимізація їх розвитку, використовуючи балансувальну дошку Ф.Белгау.

Виявлення особливостей розвитку уваги молодших школярів з порушенням інтелекту та ЗПР.

З метою вивчення стану уваги у сучасних молодших школярів було проведено експериментальне дослідження на базі спеціальної загальноосвітньої

школи-інтернату № 26 для розумово відсталих дітей Дніпровського району м.Києва. 24 січня 2012 року було проведено перше одноразове дослідження стану уваги, моторної чуйності, синхронізації роботи обох півкуль головного мозку, дослідження вольових зусиль та правильності написання писемних букв від руки та бінокулярний зоровий тест (збір даних до використання балансувальної дошки Ф.Белгау). Бесіди й експериментальні методики здійснювалися в індивідуальній формі. На уроках використовувалися індивідуальні, групові, фронтальні методи роботи. Перевага віддавалася індивідуальній формі роботи.

У дослідженні брали участь 79 учнів 1-4 класів. Серед досліджуваних 46 учнів допоміжних класів, де навчаються розумово відсталі діти (1-А, 1-Б, 2-А, 3-А, 3-Б, 4-А класи), також учні із ЗПР. Вправи на балансувальній дошці Белгау зазвичай сприяють підвищенню швидкості читання, рівня розуміння, гостроти зору та бінокулярної зорової функції.

На нашу думку, доцільним є використання для дітей з органічним ураженням центральної нервової системи дошки Ф.Белгау з метою корекції уваги.

Запропоновані доктором Ф.Белгау вправи на корекцію уваги, ми, модифікувавши їх будемо використовувати для корекції уваги у розумово відсталих дітей. Зокрема, це наступні вправи: «Вправи з силіконовими мішечками біні», які виконуються одним учнем, двома учнями у парі або учнем та асистентом; «Ціль та мішечки біні»; «Скакалка»; «Вправи з відскакуючим м'ячиком»; «Маятниковий м'ячик»; «Палиця ВМК»; «Вправа з кольоровими кружечками»; «Вправа зі стрілками», «Гра з дерев'яними фішками»; «Гра з метрономом та фішками»; «Гра на здатність слідкувати за вказаним напрямком». На думку автора, балансувальні вправи на рівновагу покращують і підвищують роботу мозку і координаційних процесів, виступаючи як засіб підвищення інтелектуальних результатів (що до речі і підтверджено проведеними дослідженнями).

Заняття на балансувальній дошці проводяться тричі на тиждень по 15 хвилин у день. Надалі ми плануємо проводити заняття на дошці кожний день. Після проведення занять вже протягом місяця було зафіксовано позитивні зміни: діти навчилися балансувати, покращилось вміння тримати рівновагу. При виконанні вправ на балансувальній дошці покращилися стійкість та обсяг уваги у розумово відсталих дітей. Вони уважно спостерігають, слідкуючи очима за зміною об'єктів (мішечків біні), одночасно виконують декілька завдань однієї вправи: балансування, ловіння та перекидання мішечків біні, простеження очима напряму руху мішечка. Найбільш результативними, за даними проведеного дослідження, є зміни в концентрації уваги: школярі краще зосереджуються при виконанні вправ, майже всі на другому занятті без помилок роблять 2-3 вправи, прислухаються до наданих інструкцій, отримуючи при цьому велике задоволення.

Отже, на основі узагальнення отриманих експериментальних даних за короткий час можна зробити висновок, що у розумово відсталих дітей молодших класів у ході проведення експериментальних досліджень відбуваються покращення всіх властивостей уваги завдяки впливу балансування на діяльність мозку. Вправи на дошці Белгау дають можливість тренувати й покращувати увагу.

Загальний висновок

- ✓ Увага розумово відсталих учнів 1-4 класів характеризується: малим обсягом, стійкістю та концентрацією, що проявляється в періодичних змінах працездатності та швидкій втомлюваності учнів. Неуважність дітей усіх вікових груп у певній мірі обумовлена слабкістю їх вольової сфери. Вони не можуть належним чином зосередитися на виконуваний діяльності, працювати не відволікаючись. Велике значення має також не сформованість інтересів розумово відсталих дітей.
- ✓ Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує наявність у розумово відсталих дітей грубих порушень довільної уваги, які перешкоджають формуванню у них цілеспрямованості у поведінці та діяльності, різко знижують їхню працездатність, тим самим ускладнюючи організацію навчально-виховного процесу з розумово відсталими учнями. Але, сучасні дослідження в спеціальній психології і педагогіці показали, що рівень сформованості уваги розумово відсталих учнів 1 – 4 класів залежить від часу та ступеня розумової відсталості. Відповідно до теоретичного аналізу було визначено, що увага у розумово відсталих дітей розвивається в умовах активної діяльності відповідно до загальних закономірностей психічного розвитку дитини, але внаслідок своїх специфічних особливостей.
- ✓ Встановлено, що вчасно надана корекційно-педагогічна допомога в даний період, дозволяє уникнути або послабити вторинні відхилення у розвитку уваги (Л.С. Виготський, М.І. Земцова, О.Г. Литвак, Л.І. Солнцева та ін.).
- ✓ Розвиток властивостей довільної уваги сприяє повноцінному формуванню основних компонентів готовності до навчання в школі, а у розумово відсталих учнів в результаті цілеспрямованої корекційної роботи увага здатна досягти високого та достатнього рівня розвитку і виконувати компенсаторну роль.
- ✓ Стан роботи вестибулярного апарату дитини впливає на дію всіх її психічних систем та психофізіологічних механізмів адаптації до навчальної діяльності.
- ✓ Особливий вплив корекційного характеру має робота вестибулярного апарату дитини на діяльність її мозку, а саме на взаємодію роботи правої та лівої півкуль головного мозку. Вправи на балансування мають потужний корегуючий ефект на вищі психічні процеси (пам'ять, мислення, почуття, уяву).
- ✓ Є висока ймовірність підвищити загальну чутливість всіх систем організму дитини. Це відкриває шлях до можливості керувати рівнем чутливості психофізіологічних систем учня. Таким чином впливаючи на вестибулярний апарат учня ми допоможемо краще формувати у нього образи навчального матеріалу.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТЬНОГО ПРОСТОРУ ПРИ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ВАДАМИ МОВЛЕННЯ ТА СЛУХУ В ІНКЛЮЗИВНИХ КЛАСАХ

*Снопко І.В.,
директор середньої загальноосвітньої школи № 141
Дніпровського району м. Києва*

Чотири роки тому наша школа розпочала участь в експерименті «Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими потребами (порушеннями мовлення) у загальноосвітній школі». До школи прийшли діти з вадами мовлення та слуху. Діти мають тяжкі діагнози такі як: туговухість, дизартрія, ЗНМ III - го ступеня, заїкання. Дуже багато дітей, що неправильно вимовляють по два та більше звуків. Але особливо тяжкими є діти з вадами слуху, дизартрією та ЗНМ.

Об'єктом дослідження в експерименті є процес загальноосвітньої підготовки та корекційної допомоги учням з порушеннями мовлення в умовах загальноосвітніх шкіл.

Предмет дослідження – модель психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями мовлення в умовах загальноосвітньої школи.

Мета експерименту: розробка та апробація моделі психолого-педагогічного супроводу учнів з порушеннями мовлення в умовах закладів нового типу – шкіл з інклюзивною формою навчання.

Комплектація класів інклюзивного навчання протягом 2011-2014 навчальних років відбувалася у відповідності до Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого МОН України та Кабінетом Міністрів України (постанова № 872 від 15 серпня 2011 року).

Для зарахування дитини з особливими потребами до загальноосвітньої школи подаються такі документи:

- заява батьків або осіб, що їх замінюють;
- копія свідоцтва про народження дитини;
- направлення психолого-медико-педагогічної консультації;
- довідка про стан здоров'я дитини встановленого зразка.

Лише наявність направлення психолого-медико-педагогічної консультації дає змогу школі визначити клас як інклюзивний, забезпечити наявність асистента вчителя та не збільшувати кількість дітей у класі вище 20. До того ж, це додаткові корекційні заняття, які батьки, переважно, бажають мати.

У СЗШ № 141 з 2011 року кількість учнів з особливими потребами збільшилася (Таблиця 1).

**Кількість учнів з особливими потребами СЗШ І-ІІІ ступенів № 141 у
2011-2014 роках**

Рік	Клас	Кількість учнів	Види вад
2011-2012	4б	2	Туговухість, дизартрія, ЗНМ ІІІ рівня
	5б	1	Глухота ІV, ЗНМ ІІІ рівня
2012-2013	1а	1	ЗНМ ІІІ рівня
	5б	2	Туговухість, дизартрія, ЗНМ ІІІ рівня
2013-2014	1а	2	ЗНМ ІІІ рівня
	1б	3	ЗНМ ІІІ рівня
	2а	1	ЗНМ ІІІ рівня
	6б	2	Туговухість, ЗНМ ІІІ рівня
2014-2015 (з урахуванням наявних направлень)	1а	2	Заїкання, ЗНМ ІІІ рівня
	1б	2	ЗНМ ІІІ рівня, ЗПР
	2а	2	ЗНМ ІІІ рівня
	2б	3	ЗНМ ІІІ рівня
	3а	2	ЗНМ ІІІ рівня
	7б	2	Туговухість, ЗНМ ІІІ рівня

Діти, які прийшли до нашої школи, мали малий словниковий запас, були замкнутими, сором'язливими, темп мови швидкий, але зовсім незрозумілий, артикуляційний апарат погано розвинений, спостерігалась стійка звукозаміна. Учні бачили, що вони відрізняються від інших і соромились цього. Але була проведена роз'яснювальна робота з учнями та їх батьками і дітям в новому колективі стало комфортно.

Для роботи в інклюзивних класах вчителі застосовують різноманітні засоби та прийоми викладання матеріалу, перевірки знань, методи концентрації уваги. На уроках математики, іноземної мови, історії виготовляються індивідуальні картки із завданнями, розробляються індивідуальні завдання та використовується значна кількість наочного матеріалу. На багатьох уроках вчителі застосовують комп'ютерні технології, готуючи візуальний, аудіальний матеріал в якості кращої ілюстрації теми.

Для оптимізації навчального процесу здійснюється:

- Облаштовується класне середовище так, щоб дітей не відволікали різні побічні чинники.
- Пропонуються завдання, які відповідають можливостям дітей.
- Завдання діляться на кілька етапів.
- Дітям даються чіткі вказівки.
- Використовуються слова та терміни, зрозумілі дітям.

- Пропонується сенсорно-збалансований вид діяльності, під час якого вони можуть концентрувати свою увагу на звукових, візуальних та тактильних стимулах.

Класні керівники заохочують дітей до участі у класних заходах, шкільних концертах. Діти беруть участь у майстер-класах. Класні керівники проводять класні години, спрямовані на розвиток толерантності, згуртування колективу. Для цього організуються не лише лекції та дискусії, але і ігри, групове вирішення проблемних ситуацій, класні свята. Дітям з особливими потребами приділяється значна увага в організації роботи класу.

Окрім загальної навчальної програми, діти з вадами мовлення відвідують також заняття із логопедом. З такими особливими учнями найкращою формою заняття з логопедом – є індивідуальне заняття, на якому дитина розслаблена, вся її увага зосереджена на вчителі і на повторенні правильної звуковимови.

Корекційну роботу необхідно починати з розвитку дрібної моторики, а саме пальчикових вправ. Пальчикові вправи розвивають динамічну координацію, диференційованість рухів, гальмують зайві рухи й активізують необхідні і як наслідок сприяють нормалізації темпу, ритму, чіткості й точності мовленнєвих рухів, складової структури мови. Перед постановкою звуків обов'язковим є виконання артикуляційних вправ.

Для кожної групи учитель-логопед розробляє тактику корекційно-логопедичної роботи, визначає основні напрями та форми роботи, прогнозує кінцевий результат логопедичної роботи, визначає протипоказання і кількість занять. Наприклад: з дітьми – дизартріками спочатку проводимо корекцію дихання та голосу, розвиток слухового сприймання, розвиток дрібної моторики, артикуляційну гімнастику, вправи на нормалізацію ритму дихання, диференціація носового та ротового вдиху та видиху. Використовуються вправи для розвитку точності, сили, рухливості, вміння піднімати й утримувати язик, губи, щелепу у заданому положенні.

З дітьми, що мають вади слуху проводимо роботу: артикуляційна гімнастика – для розвитку моторики мовного апарату, вправи для розвитку мовного дихання (розвиток вміння робити економний вдих та видих), вправи на розвиток темпу мови, вправи на вироблення правильної інтонації, корекція, автоматизація та диференціація важких для вимови звуків, робота над розвитком слухового сприймання (сприймання матеріалу розмовно-побутового характеру, робота над текстом). З дітьми з вадами слуху використовуємо завдання з опорою на зоровий аналізатор (використання малюнків, табличок з буквами, складами).

В роботі з дітьми, що заїкаються, використовуємо комплексний підхід для подолання цих вад. Перед початком заняття слід

робити масаж, що поліпшує кровообіг головного мозку. У структурі корекційної роботи масаж має на меті активізувати організм і підготувати його до занять по подоланню заїкання. У людини, що заїкається, під час мови дихання стає хаотичним, тому з метою зняття судом у дихальному відділі та стабілізації проводимо гімнастику Стрельнікової. Принциповою особливістю цього способу лікування заїкання є те що – рухи рук ведуть за собою мовлення.

Проводиться робота, направлена на розвиток мовленнєвого дихання, фонематичного слуху, розвиток артикуляційної моторики, дрібної моторики рук, голосові вправи. У роботі з дітьми використовуються різні дидактичні ігри, роздатковий дидактичний матеріал, логопедичне лото. Неоціненне значення має корекція мовленнєвих порушень (усного та писемного мовлення) і для становлення особистості.

Всі матеріали роботи логопед ретельно підбирає та адаптує під кожну групу дітей та індивідуально під кожного учня. З кожним роком все збільшується методична скарбничка логопеда (див. Додаток). Важливим є обмін досвідом та напрацюваннями.

Діти з особливими потребами – це нова для загальноосвітньої школи категорія учнів, ще не звична для вчителів. Це новий та перспективний шлях для батьків. Та дослідницька стежина для психологів.

Робота психолога в інклюзивній школі ставить перед ним задачі адаптації та розвитку соціально-комунікативних навичок, розвитку та корекції пізнавальних психічних процесів, емоційно-вольової сфери, згуртування класного колективу, просвіти серед батьків та вчителів, та їх консультивання.

Основне завдання психологічної служби в інклюзивній школі – створення умов для гармонійного розвитку особистості, тобто, емоційної, інтелектуальної та вольової сфер психіки кожної дитини, яка відвідує школу.

Психолого-педагогічний супровід інклюзивного навчання ми здійснюємо за такими **етапами**:

1. Психодіагностичний етап.
2. Оформлення документації.
3. Розробка та затвердження індивідуальних програм навчання і розвитку дітей з рекомендаціями для педагогів і батьків.
4. Розвиваюча робота. Індивідуальний супровід дитини. Робота з класним колективом.
5. Індивідуальна робота з педагогами, батьками.
6. Створення власної навчально-методичної та інформаційної бази.
7. Моніторинг результативності навчально-виховного процесу.
8. Виявлення та прогнозування можливих проблем.

9. Розробка шляхів корекції можливих негативних наслідків.

Робота з педагогами – важлива складова в процесі реалізації інклюзивної освіти. Робота у школі організована таким чином, що психолог і логопед надають вчителю необхідну інформацію, щоб допомогти йому у підготовці до прийому дітей з особливими потребами та їх адаптації, підтримувати протягом усього навчально-виховного процесу з метою профілактики емоційного вигорання.

Взаємодія з педагогами відбувається на індивідуальних консультаціях та під час просвітницьких бесід, на загальних педагогічних нарадах та спеціальних зустрічах лідерських груп, семінарах. Окрім виступів та практичних вправ, психолог та логопед має постійно поповнювати дидактичні матеріали, що можуть бути використані педагогами та надавати рекомендації. Наприклад, ми розробили зручну форму для передачі інформації вчителям – тієї, яка має бути постійно в полі їх уваги, «перед очима» та видаємо її у вигляді пам'ятки:

Пам'ятка для вчителя

1. Хвалити дитину навіть за незначний успіх.
2. Порівнювати результати дитини тільки з її власними попередніми результатами.
3. Не залякувати дитину опитуванням на наступному уроці.
4. Знижувати кількість зауважень.
5. Використовувати різні модальності під час вивчення нового матеріалу (візуальну, слухову, тактильну).
6. Використовувати вже знайомі матеріали під час вивчення нових.
7. Пам'ятати, що у дитини є ім'я.
8. Поступово залучати дитину до нових завдань.
9. Обговорювати заздалегідь з дітьми як проходитиме контрольна робота.
10. Вибирати зручний для дитини спосіб перевірки знань (письмову відповідь, відповідь з місця, підготовлену вдома доповідь).

Інклюзивна школа передбачає відкритість і доступність не тільки для дітей, а й для дорослих. Батьки – важлива ланка в процесі реалізації інклюзивної освіти. Робота з батьками спрямована на підвищення їх психолого-педагогічної культури, формування потреби в отриманні психолого-педагогічних знань та їх практичне застосування, бажання використовувати їх у роботі з дитиною, зниження переживань. Просвітницьку роботу з батьками ми організували також у зручній формі інформаційних листів та пам'яток.

Пам'ятка для батьків

1. Уникати змагань та будь-яких типів робіт, що вимагають швидкості.
2. Не порівнювати дитину з оточуючими.
3. Частіше використовувати тілесний контакт, вправи на м'язову релаксацію.
4. Підвищувати самооцінку дитини. Частіше хвалити дитину так, щоб вона знала за що. Хвалити навіть за незначні досягнення.
5. Частіше звертатися до дитини по імені.
6. Бути впевненими в собі. Батьки – взірець поведінки.
7. Мовлення батьків повинно бути чітке та зрозуміле.

8. Разом з батьками необхідно повторювати вправи для постановки певного звука.

9. Не висувати підвищених вимог до дитини.

10. Виправляти дітей, якщо вони роблять помилки у самостійному мовленні.

11. Бути послідовними у вихованні дитини.

12. Обов'язкове виконання домашніх завдань з постановки звуків.

13. Намагатися робити якомога менше зауважень.

14. Не принижувати дитину, караючи її.

15. Забороняються ігри, що збуджують нервову систему.

16. Багато гуляти на свіжому повітрі.

17. Не гратись на комп'ютері, який виключає потребу у спілкуванні.

18. Займатися спокійними видами спорту – шашки, шахи, плавання.

19. Обов'язкове відвідання батьківських зборів, на яких розробляється та затверджується індивідуальна програма розвитку та індивідуальний навчальний план.

Досвід нашої експериментальної роботи продемонстрував, що діти з вадами мовлення можуть адаптуватися в освітньому середовищі загальноосвітніх шкіл, знаходити спільну мову з однокласниками та вчителями, розвивати свої потенційні здібності та проявляти таланти. Авжеж, вони потребують підвищеної уваги та додаткових розвиваючих занять, консультацій. Та мають дуже наполегливо працювати разом із батьками. Але в нашій школі їх зустрічають привітно та надають можливість для повноцінного розвитку.

Список використаної літератури

1. О.Л.Жильцова. Недоліки мовлення дітей і шляхи їх подолання. 1971 р.
2. Т.Б.Филичева, Н.А.Чевелева, Г.В.Чиркина. Основы логопедии. 1989р.
3. Лебедева Л.Д. Практика арт-терапии: подходы, диагностика, система занятий /– СПб. : Речь, 2003. – 256 с.
4. Психология здоровья: Учебник для вузов / Под ред. Г.С. Никифорова. – СПб. : Питер, 2006. – 607 с. – (Серия «Учебник для вузов»).
5. Методы психологической коррекции: Учебно-методическое пособие / Слюсарева Е. С., Козловская Г. Ю. – Ставрополь, 2008 – 240 с.

РОЗРОБКА ЗАНЯТТЯ В СЗШ № 141 НА ТЕМУ: АВТОМАТИЗАЦІЯ ЗВУКА „Р” В ЗВ'ЯЗНОМУ МОВЛЕННІ

Мета: Працювати над правильною вимовою звука „Р”.

Хід заняття.

Організаційний момент.

Основна частина.

1. Логопед разом з дітьми пригадує тему минулого заняття. Повторюють артикуляційні вправи ‘Смачне варення’, ‘Голка’, ‘Лоша’, ‘Гойдалка’, ‘Маляр’, ‘Грибочок’.

2. На дошці (або на столі) кошик. Логопед пропонує дітям вибрати з поданих малюнків ті, що мають звук „Р”. Діти кладуть до кошика: горох, картоплю, буряк, моркву, огірок.

– А тепер заховаємо овочі і спробуємо самостійно назвати їх. Називаємо по черзі і вказуємо де знаходиться звук „Р” у кожному слові.

– Даша, називай овочі.

– Огірок.

– Тут є наш звук ? Де він стоїть?

– Посередині слова.

– Молодець. Ось тобі за правильну відповідь подарунок (це може бути смайлик або наклейка) .

– Діма, а тепер ти називай.

– Горох, морква. Звук „Р” всередині слова.

– Молодці. Ви правильно виконали завдання.

3. – Зараз ми пограємо в цікаву гру. Вона називається «Хто? Що?»

Дітям роздають картки з питаннями хто? що? Логопед читає слова, учні показують карткою, на яке питання воно відповідає.

Крейда	ручка	урок
Море	черговий	журнал
Ворона	вітер	жираф
Буквар	краб	слюсар
Глухар	папір	трактор
Парта	товариш	мороз
Робітник	сорока	рак
Зірка	лікар	гора

4.Скласти слова з букв, складів.

Логопед пише на дошці склади й букви, з яких учні повинні скласти слова. Виграє той, хто перший складе всі слова.

А) Хто швидше збере врожай ?

Ряк, бу; па, рі; ре, ка, дис; мі, по, дор; буз, гар; рох, го; о, рок, гі;

Мор, ква; кар, ля, топ.

Б) Хто швидше збереться до школи ?

Ка, руч; порт, фель; пір, па; тон, кар.

В) Діти розповідають, як вони збираються до школи.

5. – А тепер завдання трішечки складніше. Потрібно самостійно скласти загадки і відгадки з поданих складів.

а) зу, би, а, та, ро, є, ма, не, є, (гре, нець, бі)

б) ку, вліт, шу, в, бі, а, ку, взим, ле, го, (во, де, ре)

в) без, рук, ніг, без, во, а, та, ро, чи, від, ня, є (тер, ві)

г) чер, не, во, ко, лич, на, зе, ле, ка, стріч (дор, по, мі)

д) ві, без, кон, без, рей, две, пов, на, та, ха, дей, лю (буз, гар)

– Ми дуже добре попрацювали, а зараз трохи відпочинемо. Проводимо фізкультхвилинку:

Ми писали, ми трудились,
Наші пальчики стомились,
Треба нам їх розім`ять
Раз, два, три, чотири, п`ять.

6. З кожного слова по одному звуку, щоб вийшло нове слово. Логопед називає слова. З першого слова взяти першу букву, з другого – другу, з третього – третю, з четвертого – четверту. Спочатку логопед разом з учнями складає нове слово. Наприклад: рак, мир, лоб, зима – беремо звуки р, и, б, а. Вийшло слово – риба. Далі діти продовжують самостійно виконувати завдання.

молоко, сила, сир (мир)
липа, кіт, мак, коза, вітер (лікар)
голуб, сова, ворона, вода (гора)
замок, ліс, шар, марка, білка (зірка)
рука, лев, вода, сади, насос, фабрика, записка (редиска)

7. На дошці пишеться слово. З букв цього слова учні за певний час складають і записують нові слова, в склад яких входить буква „Р”. Виграє той, у кого буде слів більше.

Слова для гри:

Айстри (три, рис, сир, тир, старий) ;
Жайворонок (ворон, жар, корова, корона, край, кран, нора, рак, ранок);
Агроном (грам, гора, рано, гра) ;
Кукурудза (курка, рука, руда, раз, ура) ;
Трактор (торт, рак, рот, рота) ;
Температура (ура, тепер, театр, пара, тара, темп)

8.Д опоможи словам знайти свій будинок.

Логопед малює на дошці (або вирізає з картону) три будиночки. На набірному полотні малюнки. Учні по черзі беруть малюнки, визначають кількість складів у назві предмета, зображеного на ньому, і записують по складах у відповідний будиночок, розділений на кімнати – склади.

Малюнки для гри: барабан, ріпа, морква, сир, рак, ворона, корова, буряк, риба, сокира, ромашка.

9. Завдання. Дітям називають імена дітей та клички тварин, а вони повинні самостійно:

- а) Виписати імена дітей.
- б) Виписати клички собак і кішок.
- в) Назвати клички коней.
- г) Запам`ятати клички собак, коней.
- д) Скласти маленьке оповідання про свого кота, собаку.

Марійка, Петро, Мурка, Рябко, Сергій, Юра, Іра, Гриць, Рая, Андрій, Сірко, Тарас, Маринка, Боря, Дружок, Барбос, Вороний, Руда, Ряба, Красавка, Зірка, Віра, Ураган, Мурлика, Красень, Варвара, Шура.

Підсумок заняття. Завдання додому: скласти маленьке оповідання із словами: озеро, риба, відро, Петро, Віра, Дружок, карась.

Спеціальна загальноосвітня школа-інтернат № 18

м.Києва – загальноосвітній навчальний заклад для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, що *забезпечує*:

- реалізацію права таких громадян на здобуття повної загальної середньої освіти та здійснює заходи з реабілітації;
- здобуття певного рівня освіти, професійну орієнтацію та підготовку, проводить корекційно-розвиткову роботу з слабчучими дітьми;
- умови проживання та утримання за рахунок держави.

В нашому навчальному закладі працює педагогічний колектив – це віддані своїй справі люди, з особливою філософією серця забезпечують кожного учня умовами розвитку здібностей та обдарувань, задоволення інтересів, духовних запитів і потреб.

Школа-інтернат № 18 доповнює спектр різноманітних спеціальних середніх навчальних закладів, створених для забезпечення потреб суспільства та у підготовці до повноцінного життя дітей з фізичними вадами.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

Котова В.Л.,

*вчитель слухо-мовної роботи
школи-інтернату № 18 м. Києва*

Важко переоцінити значення усного мовлення – найбільш поширеного засобу спілкування, найважливішого інструменту мислення. Тому, через всю історію сурдопедагогіки червоною ниткою проходить бажання навчити дитину, що позбавлена слуху, спілкуватися саме усним словом.

Оцінюючи значення слухосприймання для формування усного мовлення, удосконалення комунікативних можливостей, необхідно враховувати його вплив також на розвиток психічних функцій, оскільки слуховий канал є одним із головних джерел постачання інформації про оточуючий світ.

Слухання – складний процес, який через просте механічне коливання переходить у біологічний потенціал, потрапляючи у кору головного мозку і лише тоді стає свідомим сприйняттям та переходить в ідею. Тобто ми не можемо думати інакше, ніж виходячи з єдності цих трьох світів, ми не можемо формувати мовлення, якщо воно не буде реальністю оточуючого світу (О.Лурія).

Втрата слуху, пов'язана із ураженням волоскових клітинок внутрішнього вуха (а саме це причина 90% випадків туговухості), явище, нажаль, незворотне. Сьогодні існує широкий спектр засобів діагностики, протезування та реабілітації людини, що втратила слух. Найбільш перспективними електронними засобами протезування слуху є слухові індивідуальні апарати та імпланти, за умови, що слуховий нерв збережений.

Незалежно від ступеня та характеру зниження тонального слуху, при умові раннього слухопротезування та активної участі збережених аналізаторів, можливо

досягти певних успіхів у розвитку слухосприймання та формуванні комунікативно-мовленнєвих навичок.

Мультисенсорний підхід до навчання сприймання мовлення, забезпечує природний самоконтроль мовлення. Відповідно до теорії М. Сеченова, сенсорна інформація підпорядковується функції мовлення. Чуюча дитина, опановуючи усне мовлення, для його сприймання зовні та контролю власного, залучає всю сенсорну базу. Порушення слуху звужує її, але центральна нервова система сприймаючи інформацію від збережених аналізаторів (зорового, тактильного, вестибулярного), вибирає ті стимули, які оптимальні для її функціонування. Необхідно максимально використовувати для стимуляції та розвитку дітей з вадами слуху всі збережені аналізатори.

Сучасні цифрові слухові апарати забезпечують розбірливість мовлення, виключають можливість акустичних травм, змінюють уяву людей з порушеним слухом про оточуючий світ, сприяють розвитку залишкового слуху за умови правильно проведеної реабілітації, проте мають обмеження у частотному діапазоні, що не дозволяє, як правило, сприймати дуже тихі або дуже високі сигнали, оскільки амплітуда коливання хвилі у перелімфі рауліків не отримує достатнього поштовху для збудження волоскових кліток, що відповідають за диференціацію сприймання звуків. Жоден слуховий апарат не може самостійно поновити втрачену слухову функцію. Тому проблема навчання усного мовлення не зникла. Більша частина дітей з вадами слуху потребує навчання та виховання в спеціальних закладах для дітей з вадами слуху.

Формування мовлення у дітей з вадами слуху – одне з найважливіших та найскладніших завдань їх навчання та виховання.

Для формування мови, як засобу спілкування виключне значення має слуховий аналізатор. Мова, за словами Виготського відіграє провідну роль у розвитку дитини. Її інтелектуальний розвиток залежить від мовного розвитку.

Вроджені та набуті в ранньому віці вади слуху негативно впливають на формування мовлення та психічних функцій, які регулюються центральною нервовою системою. Діти з порушеннями слуху обмежені в реалізації свого життєвого потенціалу, оскільки зазнають значних труднощів у повсякденному житті, при навчанні у школі, при спілкуванні з родиною, з однолітками.

Сучасні методи дослідження слуху дають змогу досить точно встановити наявність залишків слуху в ранньому віці. Реабілітація слуху – складна проблема. Вона включає в себе медичний, педагогічний та соціальний аспекти. Рання діагностика порушень слуху, своєчасне адекватне слухопротезування дають можливість дітям з вадами слуху отримати якомога раніше комплексну корекційно–педагогічну та соціально-психологічну допомогу. Пізня діагностика вад слуху у дітей ускладнюється розвитком вторинних психоневрологічних порушень.

Сьогодні в Україні складаються досить сприятливі умови для виховання та навчання дітей з вадами слуху: розвивається національна школа, вивчаються і запроваджуються в практику новітні зарубіжні та вітчизняні методики, стають доступними індивідуальні слухові апарати вітчизняного і зарубіжного

виробництва, які забезпечують розвиток умінь та навичок слухо-зорового сприймання усного мовлення.

Педагоги і батьки мають можливість вибору методик навчання, технологічних засобів та відповідних навчальних закладів. В місті Києві створено мережу корекційних дошкільних та шкільних навчальних закладів державного спрямування (ДНЗ для глухих дітей, для дітей зі зниженим слухом, школи-інтернати для дітей зі зниженим слухом та школа-інтернат для глухих дітей, Міський Медичний Центр проблем слуху та мовлення «СУВАГ» Головного управління охорони здоров'я та медичного забезпечення).

Кожна людина має право розпоряджатися своєю долею, приймати рішення та виконувати їх. Доля нечуючої дитини в повній мірі залежить від рішення батьків. Правильна поведінка батьків, їх допомога, дають змогу забезпечити повноцінний розвиток дитини з порушеннями слуху.

Вибір форми навчання дитини з порушеннями слуху (спеціальна школа чи загальноосвітня) є прерогативою батьків. Це право їм надають основні законодавчі документи (Закони «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та ін.) Втім це рішення варто приймати спільно з фахівцями – медиками, сурдопедагогами, які допоможуть зважити всі «за» і «проти», керуючись гаслом не «зашкодити».

Слухові індивідуальні апарати, кохлеарна імплантація істотно покращують якість життя тим, хто позбавлений можливості самостійно чути навколишній світ у всьому його звуковому розмаїтті. Проте, потрібна тривала слухомовленнєва реабілітація для формування власного мовлення та вміння розуміти звернене усне мовлення, при цьому необхідно враховувати такі чинники як: вік втрати слуху (до- або післялінгвальний), рівень реабілітації, індивідуальні особливості пацієнта, а також технічні характеристики слухового апарату.

Досвід роботи педагогічного колективу нашої школи та інших навчальних закладів для дітей з порушеннями слуху свідчить про те, що цілеспрямована корекційно-реабілітаційна робота, використання технічних засобів нового покоління дає можливість у дітей, які мають вади слуху, сформуванню виразне, зрозуміле мовлення, вміння сприймати мову нормально чуючих людей, спілкуватися з ними .

Випускники школи-інтернату № 18 отримують міцні знання, які дають можливість продовжити навчання в вищих навчальних закладах: Відкритому міжнародному університету розвитку людини «Україна», Національному технічному університеті України «КПІ», Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова, технікумах, ПТУ, інтегрувати у середовище нормально чуючих людей, працювати на користь нашої держави.

Успіх у роботі з дітьми, які мають порушення слуху, залежить від багатьох чинників:

- своєчасної ранньої діагностики;
- адекватного якісного слухопротезування;
- своєчасно розпочатої корекційно – реабілітаційної роботи;
- рівня дошкільної підготовки дітей;

- забезпечення дошкільних та шкільних навчальних закладів сурдотехнічною та комп'ютерною технікою нового покоління;
- забезпечення спеціальних навчальних закладів кваліфікованими кадрами;
- забезпечення навчальних закладів дидактичними та методичними матеріалами;
- забезпечення шкіл новими підручниками, які б відповідали за змістом новим програмам.
- розробки нових комп'ютерних програм для роботи над вимовою та розвитком слухового сприймання;
- участі батьків у навчально - виховному процесі;
- тісної співпраці науковців та сурдопедагогів;

ДІТИ З КОХЛЕАРНИМИ ІМПЛАНТАМИ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ.

*Галета З.А.,
вчитель-дефектолог школи-інтернату № 18 м. Києва*

Багато сімей вибирають для своєї дитини кохлеарну імплантацію тому, що хочуть надалі навчати її в загальноосвітній школі, разом з нормально чуючими дітьми. Всі батьки хочуть, щоб діти добре вчилися, потім успішно працювали і будували кар'єру. Батьки слабочуючих – не виняток. Вони вважають, що звичайна школа – те місце, яке дасть їх дитині успішний старт в житті.

Сьогодні дітям з порушеннями слуху після кохлеарної імплантації потрапити до звичайного класу загальноосвітньої школи цілком можливо і навіть бажано. Незалежно від того, в якому класі вони навчаються: звичайному або спеціалізованому, більшість слабочуючих дітей потребуватимуть підтримки і допомоги під час навчання в школі.

Конкретні завдання з надання допомоги дитині в загальноосвітній школі будуть достатньо індивідуальними. Іноді дитині може зовсім не знадобитися допомога протягом якогось періоду часу, їй достатньо нормального спілкування за допомогою FM-системи. Тим не менше, важливо і в цей час продовжувати спостереження за дитиною – користувачем кохлеарного імпланта, тому що її потреби можуть змінитися. Навіть учень, мовлення якого цілком розвинене на рівні нормально чуючих однолітків, може зіткнутися з несподіваними бар'єрами у зв'язку з ускладненням навчальної програми чи іншим фактором, який збільшить труднощі навчання в загальноосвітній школі.

Дослідження показали, що у дітей, які зазнали протезування в ранньому віці, показники розвитку слухового сприйняття близькі до показників нормально чуючих ровесників, завдяки тому, що слухові зв'язки головного мозку найкраще реагують при ранньому початку їх стимулювання. Якщо відсутній такий стимулятор, як кохлеарний імплант, слуховий орган дитини втрачає здатність (пластичність) реагування на фізичну стимуляцію. Переваги ранньої імплантації також доведені рядом досліджень взаємозв'язку між віком дитини в момент імплантації і результатами її мовленнєвого розвитку. Діти, прооперовані у віці від 12 до 18 місяців, покажуть найкращі результати.

Які шкільні служби потрібні дитині з кохлеарним імплантом?

Особливі потреби у дітей з кохлеарними імплантами будуть різними, залежно від ступеня сформованості їх мовленнєвих умінь. Приблизно 40% дітей з імплантами також мають інші обмежені можливості, які можуть вплинути на їх успішність в школі і на які треба звернути увагу шкільному персоналу. Проблеми бувають пов'язані з фізичними обмеженнями, з порушеннями розумового розвитку. Вони можуть виявитися навіть більш серйозними перешкодами в навчанні, ніж глухота сама по собі.

Для успішного навчання слабчуючої дитини необхідно враховувати і ці проблеми. Співпраця всіх вчителів корисна для будь-якої дитини з кохлеарним імплантом, але особливо необхідна при наявності додаткових проблем. Розвиток мовлення дитини, його соціальних, емоційних та інших якостей має стати основним напрямком у роботі всіх шкільних служб.

Підбір команди підтримки для дитини.

Дитині з кохлеарним імплантом потрібна команда людей, які підтримують її в задоволенні потреб. У цю команду слід включити працівників школи, лікарів клініки кохлеарної імплантації, аудіолога, сурдопедагога (який часто є співробітником клініки), батьків, рідних і однолітків дитини в школі. Дуже важливо, щоб члени команди постійно спілкувалися один з одним. Наприклад, шкільні фахівці можуть допомогти аудіологу зробити оптимальну настроювальну карту, якщо вони нададуть йому інформацію про слухові вміння дитини і про здібності щодо відтворення мовлення, а також про динаміку в порівнянні з попередньою настроювальною картою. Зупинилась дитина на одному з етапів або є прогрес? Чи важко їй вимовляти деякі звуки? Інформація про те, як налаштований мовленнєвий процесор дитини і як дитина чує в різних умовах, може виявитися дуже суттєвою для аудіолога.

Члени групи підтримки дитини в школі.

Класний керівник. Цілком може виявитися, що для вчителя наявність в класі дитини, протезованої кохлеарним імплантом – перший досвід. Тому важливо заздалегідь підготувати класного керівника до спілкування з такою дитиною. Батькам варто переконатися в тому, що вчитель має достатню підготовку і професіоналізм для майбутньої роботи. Треба заздалегідь налагодити спілкування батьків з учителем і зробити його регулярним. Вчителю слід самому приймати рішення, щоб задовольнити запити слабчуючої дитини, а не чекати інструкцій з боку інших. Класний керівник повинен розсадити учнів у класі так, щоб дитина чула все, що обговорюється на уроці. Це необхідно, щоб не нагадувати постійно про становище дитини і не привертати увагу до її проблеми. Соціальне життя в школі нелегке для дітей з порушеним слухом, і цим аспектом теж потрібно зайнятися класному керівнику.

Сурдопедагог. У середній школі це, як правило, учитель, обслуговуючий декілька шкіл. Він часто відповідає за розробку плану реабілітації і його оцінку, а також за надання дитині потрібних послуг, які допомагають їй розвинути слухові і мовленнєві вміння. Сурдопедагог служить сполучною ланкою між вчителями та

батьками, вирішуючи індивідуальні проблеми кожної дитини. Його роль - оптимізувати послуги, які школа надає слабочуючій дитині. Потрібно застосовувати FM-систему, щоб дитина була доступна для спілкування. Треба допомагати дитині інтегрувати в колектив, розробити для неї індивідуальну програму розвитку.

Логопед. Більшість дітей з кохлеарним імплантом займаються з логопедом. Якщо раніше логопеди займалися переважно вимовою, то сьогодні кохлеарний імплант дає можливість створити більш природну і цільну модель мовлення – особливо якщо дитина звикла до КІ з раннього віку. Традиційні способи проведення занять знадобляться більше дітям, імплантація яким була проведена не в перші роки життя, а пізніше.

Батьки повинні часто і цілеспрямовано відвідувати школу, щоб бути повністю в курсі того, як іде процес навчання. Батьки повинні надати шкільному персоналу детальну інформацію щодо імпланта і мовленнєвого процесора, включаючи подробиці про проведення сеансів програмування настроювальних карт, з тим, щоб допомогти персоналу зрозуміти, як можна підтримати дитину. Батьки також повинні активно підтримувати зв'язки між школою і центром кохлеарної імплантації. Вдома батьки повинні спостерігати за виконанням домашнього завдання, станом кохлеарного імпланта і допомагати дитині вчитися контролювати свій слух.

Багато, щоб **дитина** мала можливість відчувати себе частиною команди ще в початковій школі, по-перше тому, що дитина часто є найкращим співрозмовником для обговорення своїх проблем, а по-друге, тому, що така участь стимулює учня вчитися бути активним у питаннях, пов'язаних із власним слухом. Ознайомлення **однолітків** з роботою кохлеарного імпланта і докладне пояснення того, як вони можуть допомогти своєму однокласнику, може сильно вплинути на розвиток позитивного ставлення до факту порушення слуху та надати стимулюючу підтримку слабчуючому товаришеві.

Читання і дитина з кохлеарним імплантом.

Доступ до оволодіння слуховими навичками, який забезпечує кохлеарний імплант, дає можливість більшості дітей значно просунути в розвитку усного мовлення, який в свою чергу, відіграє ключову роль у розвитку навичок читання і письма. Навички раннього розвитку мовлення, які надають допомогу в розвитку читання, повинні заохочуватися батьками і спеціалістами, що працюють з маленькими дітьми в рамках програм дошкільного розвитку.

Ці навички включають наступне:

- Встановлення зв'язку між змістом оповідання і життєвим досвідом.
- Розуміння основної ідеї оповідання.
- Відновлення послідовності подій шляхом перерахування їх у правильній послідовності.
- Прогнозування того, чим закінчиться розповідь.
- Формування умозаключень в процесі заповнення пропусків в реченнях.
- Формування висновків на базі неповної інформації в оповіданні.

Поліпшення слухових навичок у класі.

Ви можете допомогти своєму учневі, який користується кохлеарним імплантом, максимально ефективно розвивати слухові навички, якщо забезпечите йому сприятливе середовище для слухової практики, щоб вона була невід'ємною частиною навчального дня. Кращим способом переходу від режиму "вчимося слухати" до режиму "слухаємо, щоб вчитися" є забезпечення таких умов, щоб ваш учень мав доступ до сприйняття мовлення в природній формі, а не тільки під час занять. Так він навчається природним шляхом: слухові навички входять в практику його повсякденного життя. Атмосферу в класі слід створювати таким чином, щоб:

- створити умови для використання слухових і мовленнєвих навичок.
- знайти правильний баланс компонентів – слухової практики, мовлення, засвоєння навчальних понять для забезпечення успішного оволодіння програмою.
- використання дитиною слухових навичок сприяло формуванню нових умінь, які допоможуть їй вирішувати більш складні завдання.
- створити можливості для слухової і мовленнєвої практики, оскільки це є ключем до прогресу слухових навичок дитини. Кінцевою метою є інтегрування в природній формі слухових і мовленнєвих навичок в кожен з фрагментів навчального дня дитини в школі.

Рекомендації вчителю.

- Заохочуйте дитину відгукуватись на своє ім'я, коли вона чує його.
- Перш ніж почати розмову з дитиною, залучіть увагу дитини, звертаючись до неї по імені.
- Залучайте дитину в процес спілкування, говорячи своїм звичайним голосом. Не залишайте без уваги кожную спробу дитини вступити у вербальний контакт та збільшуйте об'єм своїх висловлювань. Говоріть чітко, не підвищуючи голосу, не поспішаючи, висловлюйте одну й ту ж думку різними словами.
- Робіть перерви у висловлюваннях, давайте дитині можливість проаналізувати сприйняту інформацію.
- В момент вступу в розмову іншої дитини вкажіть на неї або назвіть її по імені, щоб дитина з імплантом обернулася в напрямку співбесідника.
- Якщо вербальна та соціальна взаємодія представляє собою труднощі для дитини, пред'являйте їй зразки такої взаємодії в групі ровесників.
- Обговорюйте з іншими фахівцями теми, що пройдені на уроках, щоб можна було користуватись цим матеріалом для проведення індивідуальних занять з дитиною.
- Користуйтесь FM-системою або системою, що створює звукове поле, згідно рекомендаціям аудіолога.
- При безпосередньому спілкуванні з дитиною без використання FM-системи звертайтеся до неї з того боку, де встановлений імплант. Якщо у дитини два імпланти, говоріть біля того вуха, яке краще чує.

- Створіть максимальну тишу в приміщенні, закривши вікна і двері і звівши до мінімуму відволікаючі шуми.

Використана література:

1. Cochlear. Hear now and always. Методические рекомендации.
2. Борис Мороз, Людмила Коваль. Упровадження нових інформаційних технологій в умовах інклюзивної системи навчання. Дефектологія 2/2010
3. Оксана Таранченко. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи. Дефектологія 1/2011

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

*Калько О.Л., Мітель Т.Г.,
вчителі-дефектологи школи-інтернату № 18 м. Києва*

Вчителі повинні знати, що діти з порушеннями слуху сприймають мову не так, як їхні ровесники, які чують нормально. Своєрідність полягає в тому, що з пошкодженням слухового аналізатора сприймання мови здійснюється на основі неушкоджених аналізаторів.

Навчання має бути організовано так, щоб максимально використати збережені аналізатори, активізувати їх, щоб надолужити втрату слуху, розвинути мислення, створити оптимальні умови для оволодіння мовою.

Для досягнення високого рівня розвитку розумових здібностей дитини з порушенням слуху радимо ще з раннього віку звернутися до фахівців (сурдопедагога).

Формування мовлення у дітей здійснюється в процесі їх діяльності: самообслуговування, ігор, посильної праці. Слова і вислови, які дитина при цьому засвоює, сприймаються нею свідомо. Вона розуміє, що кожне слово означає певну дію або предмет, що завдяки слову можна задовольнити свої потреби й інтереси. Це сприяє словесному спілкуванню дитини з порушеннями слуху з людьми, які її оточують.

Вчителі повинні знати, що при спілкуванні з такими дітьми необхідно дотримуватися таких правил:

- Дитина повинна сидіти на першій парті.
- Дитина повинна постійно бачити обличчя вчителя для використання неушкоджених аналізаторів.
- Вчитель має враховувати відстань, на якій мовлення сприймається найбільш оптимально.
- Не можна ходити по класу під час викладення нової теми або під час диктанту.
- Одночасно не повинна говорити більше ніж одна людина.
- Вчитель повинен говорити чітко та зрозуміло.
- Слід пам'ятати, що гучний голос чи звук викликає больові відчуття у дітей з вадами слуху, тому ні в якому раз не можна кричати.
- Слід намагатися створити такі умови, щоб заохотити дитину до спілкування, не соромлячись свого мовлення.

- Розвивати віру та впевненість у собі.
- Вчителям потрібно уважніше ставитися до прохання дитини повторити вже сказане повільніше й чіткіше.
- Досить часто діти з вадами слуху не розуміють значення деяких слів, тому вчителю необхідно спрощувати власне мовлення.
- Діти з вадами слуху можуть неправильно оформити свій вислів. В такому випадку вчителю слід терпляче та спокійно виправити неточності і попросити повторити правильний варіант.

Комунікативні навички дітей в залежності від ступеня втрати слуху без звукопідсилюючої апаратури.

Нормальний слух та мінімальні втрати (0-20 дБ): труднощі сприймання та розуміння тихої мови в шумному середовищі.

Тугоухість I ступеню (легкий ст.21-45 дБ): труднощі сприймання тихої та віддаленої мови в тиші.

Тугоухість II ступеню (середній, 46-55 дБ): сприймає розмовну мову тільки з близької відстані (2-3 м).

Тугоухість III ступеню (середньо-важкий, 56-75 дБ): сприймає тільки гучну мову на близькій відстані.

Тугоухість IV ступеню (тяжкий, 76-90 дБ): не сприймає розмовну мову.

Глухота (91 дБ і нижче): слух не є головним комунікаційним каналом сприймання мови.

РОБОТА З ТЕКСТОМ (РОЗВИТОК СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ)

*Калько О.Л.,
вчитель-дефектолог школи-інтернату № 18 м. Києва*

- 1) Попередньо проводиться словникова робота (однокорінні слова, словосполучення, фразеологічні звороти) бажано з опорою на малюнки, текст.
- 2) Прослуховування тексту в цілому.
- 3) Первинний переказ (вчитель з'ясовує, що учень сприйняв: весь сюжет, окремі речення, окремі словосполучення, окремі слова).
- 4) Повторення тексту по реченнях (з опорою на малюнки, з опорою на текст; в цей час увага приділяється інтонуванню, словесному та логічному наголосу, паузам при розділових знаках тощо).
- 5) Робота з деформованим текстом:
 - а) Текст розрізаний по реченнях на смужки. Учень слухає, вибирає певну смужку з реченням. Викладає, підбирає малюнок.
 - б) Текст знаходиться перед учнем.
Вчитель читає речення вроздріб учень знаходить і читає речення.
- 6) Розрізнення словосполучень з опорою чи без опори на текст.
- 7) Розрізнення слів та форм слова (зміна закінчення, зміна префікса, суфікса, перехід від однієї до іншої частини мови тощо).

ЗАНЯТТЯ З РОЗВИТКУ СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ВИМОВИ

*Первак З.Л.,
вчитель школи-інтернату № 18 м. Києва*

Тема : Звуки (Д), [С]-[З], голос, мовне дихання.
Текст «Клас».

Мета : Диференціація звуків [С]-[З].
Автоматизація звука (Д).
Формування навиків вимови наголошених складів, слів, злитної вимови слів, словосполучень, речень та самоконтролю за вимовою.
Розвиток слухового сприймання на матеріалі тексту, розмовно-побутових фраз.

Обладнання: Комп'ютер, малюнки, таблички, профіль, дидактичний матеріал.

План заняття:

- I. Організаційні настанови.
- II. Вимова.
 - 1) *Робота над голосом, мовним диханням.*
 - 2) *Робота над звуками [С-З].*
 - 3) *Робота над звуком [Д].*
- III. Розвиток слухового сприймання.
 - 1) Фрази розмовно-побутового характеру.
 - 2) Робота над текстом.
 - 3) Сприймання речень, словосполучень, слів.
- IV. Підсумки заняття.

Хід заняття.

- I. Організаційні настанови.
- II. Вимова.
 - 1) Робота над голосом, мовним диханням.
 - а) прочитати склади та слова :

голосно

тихо

ТА – ТА	ОДИН	та – та	один
ТО – ТО	ДВА	то – то	два
ТУ – ТУ	ТРИ	ту – ту	три
ТИ – ТИ	ЧОТИРИ	ти – ти	чотири

б) прочитати склади і слова, вірно вимовляючи наголошений склад :

ТАта ТАта ТАта ТАта

таТА таТА таТА таТА

та – ТА – та лоПАта , роБОУта

ТА – та– та ДЕРЕВО , ЛАСТІВКА

та – та – ТА МОЛОТОК , ГОЛОВА

в) прочитати речення:

Я малюю.

Я малюю вишню.

Я малюю червону вишню.

Я малюю велику червону вишню.

2) Звук [Д].

а) прочитати склади та слова :

АДА АДА АДА ЗАДАЧА , ПОРАДА,

ОДО ОДО ОДО ВОДА , ПОДУШКА

УДУ УДУ УДУ УДАВ , ПОМІДОР

б) прочитати словосполучення :

ПОГОДА

ПОХМУРА

ЯСНА

ТЕПЛА

ХОЛОДНА

ІДЕ

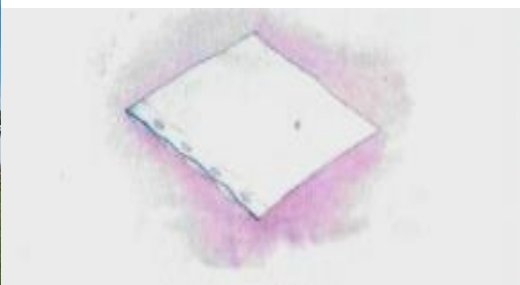
ДОЩ

СНІГ

ГРОЗА

в) назвати малюнки:

будинок, помідор, редиска, подушка, піраміда

г) підібрати потрібне слово :

У лісі ростуть . . .

На дивані лежить . . .

Діма подарував Діні . . .

піраміду

ягоди

подушка

д) дати відповіді на запитання:

Де ростуть дерева?

Яка сьогодні погода?

Де ростуть помідори, редиска?

Де ростуть ягоди?

е) придумати речення зі словами :

помідор, задача

ж) прочитати виразно вірш :

Дубові дрова дід рубас

В дворі під деревом старим.

А дітвора допомагає

Носити дрова з двору в дім.

3) Диференціація звуків [С] ,[З]

а) Робота з профілем звуків [С], [З]. Повторення артикуляції. Порівняння артикуляції звуків [С] і [З]

б) прочитати склади :

СА – ЗА

АС – АЗ

СО – ЗО

УС – УЗ

СУ – ЗУ

ОС – ОЗ

СИ – ЗИ

ИС – ИЗ

в) прочитати слова:

коза – коса, суп – зуб, каска – казка

г) назвати малюнки

Слова – підказки: собака, сир, зебра, гарбуз.

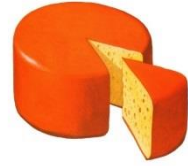
д) доповнити речення:

У клас залетіла

На столі стоїть

Зіна купила

е) змінити за зразком:

коса – коси

коза – коз ..

ліс – ліс ..

береза – берез ..

є) прочитати речення :

На столі лежить зошит.

На вікні стоїть ваза.

В лісі росте береза.

Заєць живе у лісі.

ж) прочитати текст :

САНКИ

**Тато купив Зіні санки. Зіна взяла санки. Вона пішла на вулицю.
Зіна каталася на санках. Зіні було весело.**

з) переказати текст.

III. Слухове сприймання.

1) Сприймання фраз розмовно-побутового характеру.

– Яка зараз пора року?

– Назви дні тижня.

– Яка сьогодні погода?

– Який сьогодні день тижня?

– Які меблі стоять у спальні?

2) Слухо-зорове сприймання тексту.

Клас

**Наш клас великий і світлий. У класі стоять меблі: стіл, стільці,
парти, шафа, тумбочка. На стіні висить дошка. В класі велике
вікно. На вікні стоять квіти. В шафі лежать книги і зошити.**

У класі вчаться діти. Дітей вчить вчителька.

а) дати відповіді на питання :

- Який клас?
- Які меблі стоять в класі?
- Що висить на стіні?
- Де лежать книги і зошити?
- Що стоїть на вікні?
- Хто вчиться в класі?
- Що робить вчителька?

3) Сприймання речень, словосполучень, слів.

В класі велике вікно.

Біля вікна стоїть тумбочка.

книга – книги, зошит – зошити

парта, стіл, шафа, стілець, дошка, меблі.

IV. Підсумок заняття.

ЗАНЯТТЯ З РОЗВИТКУ СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ВИМОВИ З УЧЕНИЦЕЮ 4-Б КЛАСУ ЯНОЮ

*Мельник Н.М.,
вчитель школи-інтернату № 18 м. Києва*

Діагноз: туговухість II-III ст.

Тема: звук «Ж», оповідання «Готуються до зими».

Мета: закріплювати вимову звука «Ж» у позиції відкритого складу, формувати навички самоконтролю за дотриманням фрикативної вимови звука «Р» та за дотриманням словесного наголосу. Розвивати слухо-зорове сприймання на матеріалі тексту «Готуються до зими». Формувати уміння змінювати закінчення іменників за відмінковими запитаннями.

Обладнання та наочність:

навчально-корекційні презентації «Звук Ж», «Хто де живе», «Готуються до зими», малюнки, розрізний текст оповідання.

Хід заняття:

1. Організаційний момент:

- привітання;
- повідомлення про тему заняття, мотивація навчальної діяльності учениці.

Фрази розмовно-побутового характеру на тему «Хто де живе» (тварини лісу).

ЛИСИЦЯ

ЛИСИЦЯ ЖИВЕ

ДЕ ЖИВЕ?

НОРА

У НОРІ.

ВЕДМІДЬ

ВЕДМІДЬ ЖИВЕ

БАРЛІГ

У БАРЛОЗІ.

2. Робота над автоматизацією вимови звуку «Ж»:

ЖА-ЖА-ЖА жаба

ЖА-ЖА-ЖА Жанна

ЖА-ЖА-ЖА ЖАСМИН

ЖА-ЖА-ЖА ЖАКЕТ

Тато купив

 жетон жасмин жакет журавель

3. Дидактична гра «Які за кольором?»

ЯКІ ЗА КОЛЬОРОМ?

ЖОВТИЙ ЖОВТА ЖОВТЕ

 жовтий жовте жовте жовта

 жовтий жовта жовте жовтий

1 БАНАН
2 ЯБЛУКО
3 ТЮЛЬПАН
4 ДИНЯ
5 КУРЧА
6 ЛИМОН
7 СОНЦЕ
8 ГРУША

4. Фізкультхвилинка, пальчикова і вправи.

5. Робота над текстом «Готуються до зими»:

- повторення словника:
- сприймання на слух і відтворення слів і словосполучень: листя, сухе листя, з сухого листя, гніздо з сухого листя;
- їсть – не їсть, нічого не їсть;

ШИШКА-ШИШКИ МЕД
МИША ЖУК ЖАБА
ЯГОДИ СУХЕ ЛИСТЯ
ГОРІХ – ГОРІХИ ГРИБ –
ГРИБИ ЖОЛУДІ

- читання тексту з малюнками:

Восени відлітають на південь. Там тепло

і є багато їжі. А готуються до зими.

 збирає , , , і ховає у .

 багато їсть. Він ловить , , робить тепле із сухого .

Всю він спить у гнізді і нічого не їсть.

І багато їсть: , , . Він дуже любить .

 спить у барлозі всю зиму і теж нічого не їсть.

- робота з малюнками: підбір малюнка до частини тексту, сприйнятої слухо-зорово;
- дидактична гра «Збери кошик»;

кого?

що?

 ВЕДМІДЬ ЇСТЬ **БІЛКА ЇСТЬ** **ЇЖАК ЇСТЬ**

- дидактична гра «Сховай кошик».

		їжа - їжу	КУДИ?
	ХОВАЄ	у	у гніздо.
	ХОВАЄ	у	барліг.
	ХОВАЄ	у	дупло.

6. Виховний момент: «Бережи ліс!»

У ЛІСІ		
	НЕ МОЖНА!	

7. Підсумок заняття, оцінка роботи учня.

ЗАНЯТТЯ З РОЗВИТКУ СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ ТА ФОРМУВАННЯ ВИМОВИ З УЧЕНИЦЕЮ 1-Б КЛАСУ ЄЛИЗАВЕТОЮ

Різоль О.М.

вчитель школи-інтернату № 18 м. Києва

Діагноз: туговухість III ст.

Слуховий апарат: Bernafon ex. 120, біноурально

Тема: Звуки а, о, у, р. Мовленнєве дихання. Тема: «Осінь»

Мета: автоматизація звуків «а, о, у», постановка звука «р» в прямій позиції, вчити вимовляти на одному видиху 6-8 складів, змінювати силу голосу у зв'язку з наголосом, розвивати слухове сприймання на матеріалі теми «Осінь», тексти «Погода восени».

Обладнання: малюнки, таблички, профілі, дидактичний матеріал, презентації, слухо-мовний тренажер «Світ звуків».

Хід заняття

I. Організаційний момент.

- Добрий день, Ліза.
- Який зараз буде урок?
- Що ти будеш робити?
- Як тебе звуть?
- Яке твоє прізвище?
- Як ти мене чуєш?

II. Вимова.

1. Робота над голосними а, о, у.

А) уточнення артикуляції, порівняння, вимова звуків, читання складів.

Б) Читання складів, слів

Прочитай, виділяючи голосом наголошений склад

Та та Та та Та та Літо, Осінь і т.д.

В) Прочитай слова: жовтень, дерево, береза.

Г) Прочитай речення

На вулиці холодно.

Прийшла осінь.

2) Який звук? Язик вгорі, голос є, повітря тепле. Звук Р

А) робота з профілем, повторення та уточнення артикуляції, тактильно-вібраційних відчуттів.

Звук Р

- Видно: відкритий рот, піднятий до альвеол передній край язика.
- Відчуваємо: сильний потік повітря, вібрацію грудей.
- Повітря проходить по середині язика, кінчик язика вібує

Б) Читання складів: Ра, ро, ру

В) Назви малюнки: рама, рак, рот, ромашка, рука.

Г) Прочитай слова: ракета, роса, рулет.

(презентація Р, слайд 1-8)

РАМА

РАК

РОТ

РОБОТ

РАКЕТА

РАВЛИК

РОСА

РОМАШКА

Пальчикова гімнастика (сонечко, падає листя)

III. Слухове сприймання

Тема : «Осінь»

Гра «Добери вірне», робота з набірним полотном.

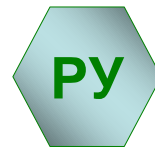
1. Яка зараз пора року?
2. Який зараз місяць?
3. Яка сьогодні погода?

РУКА

РУЧКА

РУЛЕТ

РУКАВИЦЯ

II. Текст: «Погода восени» (презентація слайд 10)

Погода восени

Після літа настала осінь. Сонце світить, але гріє мало. Вранці та увечері буває прохолодно.

На деревах жовте та червоне листя. Дме вітер. Листя падає.

Часто іде дощ. Холодно. Скоро зима.

1. Полічи, скільки речень в оповіданні.

2. Послухай, як говорить вчитель.

3. Послухай, знайди у тексті та повтори речення.

Сонце світить ...

III. Слухо-мовний тренажер «Світ звуків». Використання словникового та звукового матеріалу середовища «Ферма» (курка, корова, трактор і т. д.).

IV. Підсумок заняття.

ОСОБЛИВІ ДІТИ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ
(Досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва)

Практично-методичний посібник

Упорядник: Сидоренко Н.А.